

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

Rzeszów, dnia 6 września 2017 r.

Poz. 2941

UCHWAŁA NR XXXII/219/2017 RADY GMINY W WIELOPOLU SKRZYŃSKIM

z dnia 24 sierpnia 2017 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017 - 2020

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r. poz. 446), art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.)

uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017- 2020, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Wielopole Skrzyńskie.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego.

Przewodnicząca Rady Gminy

mgr inż. Halina Poręba

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Załącznik do Uchwały Nr XXXII/219/2017
Rady Gminy w Wielopolu Skrzyńskim
z dnia 24 sierpnia 2017 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminy Wielopole Skrzyńskie

na lata 2017– 2020

Katarzyna Oleszek
Judyta Nawrot-Bukowiec
marzec 2017 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

**RZECZPOSPOLITA POLSKA STWARZA WARUNKI UPOWSZECHNIANIA I
RÓWNEGO DOSTĘPU DO DÓBR KULTURY, BĘDĄCEJ ŹRÓDŁEM
TOŻSAMOŚCI NARODU POLSKIEGO, JEGO TRWANIA I ROZWOJU.**

KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Spis treści

1. Wstęp	5
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	6
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	8
3.1 Wybór przepisów	8
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	29
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym.....	29
4.1.1 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020.	29
4.1.2 Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami	31
4.1.3 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 - 2017.....	33
4.1.4 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020	33
4.1.5 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030	34
4.1.6 Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo	36
4.1.7 Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2020	37
4.2 Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	40
4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2014 - 2017.....	40
4.2.2 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego	41
4.2.3 Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego – Podkarpackie 2010 stanowi aktualizację Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020.....	43
4.2.4 Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020.....	49
4.2.5 Program Rozwoju Kultury w Województwie podkarpackim na lata 2010-2020 ...	54
4.2.6 Strategia Rozwoju Powiatu Ropczycko-Sędziszowskiego na lata 2010-2020	55
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	57
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).....	57

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

5.1.1	Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Wielopole Skrzyńskie	57
5.1.2	Strategia Rozwoju Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2015-2020	61
5.1.3	Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wielopole Skrzyńskie	62
5.2	Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Wielopole Skrzyńskie	66
5.2.1	Zarys historii i rozwoju przestrzennego gminy	66
5.2.2	Krajobraz kulturowy	69
5.2.3	Obiekty zabytkowe nieruchome na terenie Gminy Wielopole Skrzyńskie	72
5.2.4	Zabytki ruchome	82
5.2.5	Zabytki archeologiczne	83
5.2.6	Dziedzictwo niematerialne	89
5.3	Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	93
5.4	Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	96
6.	Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	105
6.1	Ocena stanu dziedzictwa kulturowego	105
6.2	Ocena działań gminnych władz samorządowych	106
6.3	Analiza SWOT	107
6.4	Podsumowanie analizy SWOT	109
7.	Założenia programowe	110
8.	Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	117
9.	Zasady oceny realizacji programu	119
10.	Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	120
	OFERTA	121

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

1. Wstęp

Celem tego opracowania jest stworzenie nowego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020, opartego na analizie stopnia realizacji dotychczasowego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2013 – 2016¹.

Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 z późn. zm.) oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Gminny program opieki nad zabytkami sporządzany jest przez Wójta, a następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Gminy w Wielopolu Skrzyńskim. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Wójt przedstawia Radzie Gminy sprawozdanie z wykonania programu.

Gminny program opieki nad zabytkami nie jest aktem prawa miejscowego, natomiast stanowi dokument uzupełniający dotychczas przyjęte akty prawa miejscowego, uwzględniając zadania z zakresu opieki nad zabytkami. Określa sposób ich realizacji, poprzez stosowne działania organizacyjne i finansowe oraz upowszechniające wiedzę o zabytkach.

Gminny program opieki nad zabytkami ma również pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania ukierunkowane są na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Program między innymi poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

¹Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2012-2016, uchwała nr XXVI/138/12 Rady Gminy w Wielopolu Skrzyńskim z dnia 14 grudnia 2012 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną przygotowania Gminnego Programu opieki nad zabytkami określa **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 z późn. zm.).

Artykuł 87 ust. 1 stanowi, że:

- ✓ wójt sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami²;
- ✓ gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków³;
- ✓ gminny program opieki nad zabytkami ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym⁴;
- ✓ z realizacji programu opieki nad zabytkami wójt sporządza, co 2 lata sprawozdanie, które zostaje przedstawione radzie gminy⁵.

Art. 87 ust. 2 wyżej wymienionej Ustawy, wyznacza ponadto cele opracowania programu opieki nad zabytkami i są one następujące⁶:

- ✓ włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- ✓ uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- ✓ zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- ✓ wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

² Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446, z późn. zm.), art. 87, ust. 1.

³ Tamże, art. 87, ust. 3.

⁴ Tamże, art. 87, ust. 4.

⁵ Tamże, art. 87, ust. 5.

⁶ Tamże, art. 87, ust. 2.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

- ✓ podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- ✓ określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- ✓ podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami
- ✓ zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Miasta, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- ✓ wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- ✓ uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzeniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta.

Gminny program opieki nad zabytkami zostaje opracowany na podstawie gminnej ewidencji zabytków, sporządzanej przez burmistrza i prowadzonej w formie kart adresowych zabytków nieruchomości znajdujących się na terenie gminy⁷. Gminna ewidencja zabytków powinna uwzględniać⁸:

- ✓ zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- ✓ inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- ✓ inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Program opieki nad zabytkami, sporządzony na poziomie gminy, powinien uwzględniać dodatkowo inne uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami, oraz być zgodny dokumentami rządowymi o charakterze strategicznym, sporządzonymi na poziomie: ogólnokrajowym, samorządowym (na szczeblu: wojewódzkim, powiatowym i gminnym) i europejskim.

⁷ Tamże, art. 22, ust. 4.

⁸ Tamże, art. 22, ust. 5.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Wszelkie zabytki znajdujące się na terenie państwa Polskiego zostały na mocy Konstytucji RP objęte ochroną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela.

Ochrona zabytków, ich trwałe zachowanie, zagospodarowanie i utrzymanie ma na celu nie tylko utrwalenie samej „substancji zabytkowej” ale również wpisanie jej i doznań płynących z obcowania z nią w codzienność. Zasoby kulturowe mają bowiem nie tylko wymiar poznawczy kształtujący poczucie estetyki, tożsamości kulturowej i świadomości historycznej ale także wymiar ekonomiczny- mogą stać się podstawą rozwoju przedsiębiorczości i turystyki. Jasne zasady przyświecające kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków dzięki którym najlepiej można wykorzystać wszelkie ich wartości określają tworzone od lat przepisy.

Aby efektywnie uwzględnić lokalne warunki społeczne i gospodarcze oraz aktualny stan zachowania zabytków ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami szczególną rolę w opiece nad zabytkami przeznaczyła zapisom strategii rozwoju gmin, planom zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (Art. 18). W związku z powyższym, niezależnie od ochrony będącej konsekwencją wpisu do rejestru zabytków, gmina decyduje poprzez odpowiednie zapisy o najkorzystniejszych, z punktu widzenia regionu, kierunkach opieki nad swym dziedzictwem mającym znaczenie lokalne i ponadlokalne.

3.1 Wybór przepisów

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **KONSTYTUCJI RP**

Konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela jest: ochrona dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) oraz przekazanie go kolejnym pokoleniom.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Obowiązek ten wyartykułowany został w preambule Konstytucji RP⁹, dodatkowo dokument ten stanowi, iż:

- Rzeczypospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju¹⁰,
- Rzeczypospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju¹¹,
- zabytki i ich wartość jest dobrem wspólnym i każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowanie przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa¹².

- **USTAWACH:**

- **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami**(Dz. U. z 2016 r., poz. 1330).

Ustawa ta stanowi główny akt prawa dotyczący ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, reguluje ona pojęcia: zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencji organów ochrony zabytków (w tym administracji rządowej i samorządowej), form finansowania opieki nad zabytkami i ich ewidencjonowania.

Zgodnie z art. 3, wyżej wymienionej ustawy, przez zabytek rozumie się nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Ustawa wyodrębnia 3 rodzaje zabytków¹³:

1. **zabytki nieruchome**, czyli innymi słowami zabytkowe nieruchomości, części nieruchomości lub zespoły nieruchomości, spełniające definicję zabytku,
2. **zabytek ruchomy**, rzeczy ruchome, przedmioty, części przedmiotów lub zespoły rzeczy ruchomych spełniające definicję zabytków,

⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)

¹⁰ Tamże, art. 5.

¹¹ Tamże, art. 6, ust. 1

¹² Tamże, art. 86.

¹³ Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r. (Dz. U. z 2016 r., poz. 1330).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

3. **zabytek archeologiczny**, zabytek nieruchomy będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym tworem.

Ponadto, ustawa w art. 3 definiuje następujące pojęcia:

- ✓ **prace konserwatorskie** - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań,
- ✓ **prace restauratorskie** - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub otwarcie jego części i dokumentowanie tych działań,
- ✓ **roboty budowlane** - roboty budowlane w rozumieniu Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w jego otoczeniu,
- ✓ **badania konserwatorskie** - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów, zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, jeśli istnieje taka potrzeba, również prac restauratorskich,
- ✓ **badania architektoniczne** - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń,
- ✓ **badania archeologiczne** - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego,
- ✓ **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic i sieci dróg,
- ✓ **historyczny zespół budowlany** – to powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

- ✓ **krajobraz kulturowy** – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze,
- ✓ **otoczenie** – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpis tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych tego zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym działaniem czynników zewnętrznych¹⁴.

W ustawie wyróżnione zostały 2 podstawowe pojęcia: ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Zgodnie z artykułem 4 **ochrona zabytków** stanowi zadanie organów administracji publicznej i polega (w szczególności) na podejmowaniu przez nich działań mających na celu:

- ✓ zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- ✓ zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- ✓ udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- ✓ przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, - kontrolę stanu zachowania i przeznaczeniu zabytków
- ✓ uwzględnienie zadań ochrony w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska¹⁵.

Opieka nad zabytkami pozostaje obowiązkiem właściciela lub posiadacza zabytku i polega na zapewnieniu warunków:

- ✓ naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- ✓ prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich robót budowlanych przy zabytku,
- ✓ zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- ✓ korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- ✓ popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczenia dla historii i kultury¹⁶.

¹⁴ Tamże, art. 3.

¹⁵ Tamże, art. 4.

¹⁶ Tamże, art. 5.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Zgodnie z regulacją ustawową ochronie i opiece podlegają, bez względu na ich stan zachowania:

1. Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- ✓ krajobrazami kulturowymi,
- ✓ układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- ✓ dziełami architektury i budownictwa,
- ✓ dziełami architektury obronnej,
- ✓ obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- ✓ cmentarzami,
- ✓ parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- ✓ miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji¹⁷.

2. Zabytki ruchome będące, w szczególności:

- ✓ dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- ✓ kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te zbiory,
- ✓ numizmami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- ✓ wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- ✓ materiałami bibliotecznymi, - instrumentami muzycznymi,
- ✓ wytworami sztuki ludowej i rękodziełami oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- ✓ przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji¹⁸.

3. Zabytki architektoniczne będące, w szczególności:

- ✓ pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

¹⁷ Tamże, art. 6, ust. 1.

¹⁸ Tamże.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

- ✓ cmentarzyskami,
- ✓ kurhanami,
- ✓ relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej¹⁹.

Ochronie mogą podlegać dodatkowo nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej²⁰.

Zgodnie z art. 7, w Polsce wyróżnia się cztery formy ochrony zabytków²¹:

1. wpis do rejestru zabytków

Rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru zabytków nieruchomych wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji administracyjnej wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru można wpisać także otoczenie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, jego nazwę geograficzną, historyczną lub tradycyjną²². Podobnie zabytki ruchome mogą zostać wpisane do rejestru zabytków ruchomych, na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzje o wpisie zabytku ruchomego do rejestru, gdy istnieje uzasadniona obawa zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej²³. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego²⁴.

2. pomnik historii

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla

¹⁹ Tamże.

²⁰ Tamże, art. 6, ust. 2.

²¹ Tamże, art. 7.

²² Tamże, art. 8, 9, ust. 1-2

²³ Tamże, art. 10.

²⁴ Tamże, art. 11.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

kultury, określając jego granice²⁵. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego może złożyć taki wniosek po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków²⁶.

3. park kulturowy

Rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej²⁷. Uchwała określa: nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony oraz zakazy i ograniczenia²⁸. Wójt w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, tworzy plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy²⁹.

4. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego

Kolejną formą ochrony obiektów i obszarów zabytkowych są ustalenia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, którego projekt uzgadniany jest z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu³⁰. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę³¹:

- ✓ zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- ✓ innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- ✓ parków kulturowych.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się ponadto, w zależności od potrzeb, sfery ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków³². Ochronę i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji: koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,

²⁵ Tamże, art. 15, ust. 1,

²⁶ Tamże, art. 15, ust. 2,

²⁷ Tamże, art. 16, ust. 1,

²⁸ Tamże, art. 16, ust. 2,

²⁹ Tamże, art. 16, ust. 3,

³⁰ Tamże, art. 20.

³¹ Tamże, art. 19, ust. 1,

³² Tamże, art. 19, ust. 3.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz oraz studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego³³. W koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategiach, analizach, planach i studiach w szczególności³⁴:

- ✓ uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- ✓ określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, gwarantuje zapewnienie im ochrony przy realizacji inwestycji oraz zapewnia przywracanie zabytków do jak najlepszego stanu,
- ✓ ustala się przeznaczenia i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

➤ **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym**(Dz. U. z 2016 r., poz. 446 ze zm.)

Ustawa określa zadania własne gminy, do których należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m. in. sprawy kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej. Zakres dotyczący szeroko pojętej ochrony zabytków, mieści w sobie zarówno zapisy ściśle mówiące o ochronie zabytków, jak również pozostałe, dotyczące ochrony środowiska, przyrody, turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, a także promocji gminy. Takie całościowe, wielostronne podejście pozwala skuteczniej chronić oraz lepiej wykorzystywać zasoby zabytkowe gminy, co pozytywnie wpływa na pozostałe dziedziny działalności³⁵.

➤ **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska**(Dz. U. z 2016 r., poz. 672 ze zm.)

Ustawa ta mówi m. in. o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych. Dodatkowo ustanawia, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana

³³ Tamże, art. 18, ust. 1.

³⁴ Tamże, art. 18, ust. 2.

³⁵ Ustawa o samorządzie gminy z dnia 8 marca 1990 r. (Dz. U. z 2016 r., poz. 446 ze zm.), art. 7, ust. 1.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

przy okazji opracowywania: polityk, strategii, planów lub programów powinna: określać, analizować i oceniać przewidywane, znaczące oddziaływanie na środowisko, a także zabytki. W przypadku odstąpienia od przeprowadzania postępowania w sprawie ustalenia oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek ustalenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia: cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności obszaru o wyjątkowych właściwościach naturalnych lub posiadających znaczenie dla dziedzictwa kulturowego (wrażliwego na oddziaływania) oraz istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystanie terenu³⁶.

➤ **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym**(Dz.U. z 2016 r., poz. 778 ze zm.)

Ustawa określa, co powinno być uwzględniane podczas opracowywania: studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz ustaleń lokalizacji inwestycji celu publicznego. W interesującym nas obszarze, w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy uwzględnić wymagania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej³⁷.

Ustawa precyzuje, iż w studium uwzględnić należy uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej³⁸.

Studium i plany zagospodarowania przestrzennego winny określać: obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, obszary ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej³⁹.

Ustawa nakłada na wójta obowiązek: zawiadamiania m. in. wojewódzkiego konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studiów, planów zagospodarowania

³⁶ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2016 r., poz. 672 ze zm.)

³⁷ Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2016 r., poz. 778 ze zm.), art. 1, ust. 1.

³⁸ Tamże, art. 10, ust. 1.

³⁹ Tamże, art. 10, ust. 2.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

przestrzennego, występowania o opinie i wnioski, a także opiniowania (studia) lub uzgadniania⁴⁰.

➤ **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane** (Dz. U. z 2016 r., poz. 290 ze zm.)

Ustawa normalizuje działalność obejmującą: projektowanie, budowę, utrzymanie i rozbiórkę obiektów budowlanych oraz określenie zasad działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, w szczególności m. in. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego⁴¹.

Ustawa - prawo budowlane traktuje zabytki w sposób szczególny, podkreślając, iż obiekty budowlane należy projektować i budować zapewniając ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską⁴². W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymagane jest uzyskanie pozwolenia na remont tychże obiektów lub ich rozbiórkę (ale w tym wypadku dopiero po skreśleniu obiektu z rejestru zabytków przez generalnego konserwatora zabytków)⁴³. W stosunku do obiektów budowlanych oraz obiektów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbudowę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków⁴⁴. W przypadku chęci zainstalowania na takim obiekcie tablic i urządzeń reklamowych, ustawa nakłada obowiązek uzyskania pozwolenia od wojewódzkiego konserwatora zabytków przez wydanie pozwolenia na budowę.

➤ **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody**(Dz. U. z 2016 r., poz. 2134 z późn. zm.)

Ustawa określa m. in. procedury dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską. Wojewódzki konserwator zabytków wydaje

⁴⁰ Tamże, art. 17.

⁴¹ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2016 r., poz. 290 ze zm.).

⁴² Tamże, art. 5, ust 1, pkt 7.

⁴³ Tamże, art. 39, ust 1-2.

⁴⁴ Tamże, art. 39, ust 3.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenów nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków⁴⁵.

➤ **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami**(Dz. U. z 2016 r., poz. 2147 z późn. zm.)

W rozumieniu ustawy celem publicznym w obszarze gospodarki nieruchomościami jest: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów prawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami⁴⁶. Ustawa określa postępowanie wobec nieruchomości objętej prawną ochroną konserwatorską. Zapisy precyzują, jakie działania wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Są to: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących: własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych do spółek (aportów)⁴⁷. W myśl art. 109 ust. 1 pkt. 4 w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości gminie przysługuje prawo pierwokupu⁴⁸.

➤ **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej**(Dz. U. z 2016 r., poz. 1020 ze zm.)

W rozumieniu niniejszej ustawy działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury⁴⁹. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami⁵⁰. Mecenat nad działalnością kulturową sprawują również jednostki samorządu terytorialnego⁵¹. Artykuł 2, niniejszej ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, są to: teatry, opery, operetki, filharmonie, orkiestry, instytucje filmowe, kina, muzea, biblioteki, domy kultury, ogniska artystyczne, galerie sztuki

⁴⁵ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2016 r., poz. 2134 ze zm.)

⁴⁶ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2016 r., poz. 2147 ze zm.), art. 6.

⁴⁷ Tamże, art. 13, ust. 4.

⁴⁸ Tamże, art. 109, ust. 1, pkt 4.

⁴⁹ Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2016 r., poz. 1020 z późn. zm.), art. 1, ust.1.

⁵⁰ Tamże, art. 1, ust. 2.

⁵¹ Tamże, art. 1, ust.4.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

oraz ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury⁵². Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statusowym⁵³. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym⁵⁴. Sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury, szczególnie tych wyspecjalizowanych w opiece nad zabytkami (których celem statusowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami). Szeroko pojęta opieka nad zabytkami, nie wiąże się jedynie z czynnościami wykonywanymi bezpośrednio przy zabytku, ale również z gromadzeniem wiedzy o zabytkach i jej udostępnianiu poprzez: organizację wystaw, edukację społeczną dotyczącą ochrony zabytków, uświadomienie istniejących, odziedziczonych po dawnych mieszkańcach dóbr kultur, uwrażliwienie na wyjątkowy charakter tego dziedzictwa.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2015 poz. 1789)**

Rozporządzenie określa sposób i tryb wydawania pozwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, prac restauratorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, badań architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Określa również sposób i tryb wydawania pozwoleń na przemieszczenie zabytku nieruchomego, trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru zabytków, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje, dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków, zmianę przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru zabytków lub sposobu korzystania z tego zabytku,

⁵² Tamże, art.. 2.

⁵³ Tamże, art. 9, ust. 1.

⁵⁴ Tamże, art. 9, ust.2.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru zabytków urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów, poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, prowadzenie badań archeologicznych, wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku. Rozporządzenie określa też kwalifikacje, jakie powinny posiadać osoby uprawnione do prowadzenia prac konserwatorskich, prowadzenia prac restauratorskich, prowadzenia badań konserwatorskich, prowadzenia badań architektonicznych oraz prowadzenia badań archeologicznych, dodatkowe wymagania, jakie powinny spełniać osoby kierujące robotami budowlanymi oraz wykonujące nadzór inwestorski, przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, standardy, jakim powinna odpowiadać dokumentacja prac konserwatorskich i prac restauratorskich, przy zabytku ruchomym wpisanym do rejestru zabytków, oraz badań archeologicznych.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661)**

Rozporządzenie określa sposób prowadzenia rejestru zabytków, krajowej ewidencji zabytków, wojewódzkich ewidencji zabytków, gminnych ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Rejestr zabytków prowadzi się w trzech księgach (A – zabytki nieruchome, B – zabytki ruchome oraz C – zabytki archeologiczne) o określonych wymiarach (46x30). Przedstawione zostały dokładne informacje o tym co powinno się znajdować w karcie zabytku nieruchomego, ruchomego i archeologicznego oraz w karcie adresowej zabytku i w karcie informacyjnej wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Zostały też przedstawione w załączeniu przykładowe karty dla wszystkich wymienionych wcześniej kart.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2014 r. poz. 399 z późn. zm.)**

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków udzielają organy wymienione w art. 74 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wniosek składa właściciel lub posiadacz zabytku do:

1. urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, o dotację udzielaną przez ministra;
2. wojewódzkiego urzędu ochrony zabytków, właściwego dla miejsca położenia albo przechowywania zabytku o dotację udzielaną przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W pierwszym wypadku istnieją trzy terminy składania wniosków:

- do dnia 31 marca roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku,
- do dnia 31 października roku poprzedzającego realizację prac, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone,
- do dnia 31 marca roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone;

Wnioski składane do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków muszą być dostarczone do:

- dnia 30 czerwca roku, w którym dotacja ma być udzielona na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku
- dnia 28 lutego roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone.

Rozporządzenie określa również dokładne informacje o tym co powinno znaleźć się we wniosku.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

➤ **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004r., Nr 212, poz. 2153)**

Rozporządzenie określa kierunki jakie mają powziąć odpowiednie organy państwowe i instytucje na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Główny cel został określony następująco ochrona zabytków, na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Przedstawia również kroki mające na celu zmniejszenie ryzyka nieszczęśliwych wypadków tj. pożar, zwarcie instalacji technicznej. Zaleca przygotowanie planów ochrony zabytków na wypadek:

- pożaru;
- powodzi, ulewy lub zalania z innych przyczyn;
- wichury;
- katastrofy budowlanej, awarii technicznej, chemicznej;
- demonstracji i rozruchów ulicznych, rabunku lub aktu wandalizmu;
- ataku terrorystycznego;
- konfliktu zbrojnego.

Dokładane zalecenia kto przygotowuje plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych określa w całości § 4:

1. Plan ochrony zabytków jednostki organizacyjnej na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje kierownik jednostki organizacyjnej posiadającej zabytki, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, oraz przedstawia do zatwierdzenia wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta),
2. Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wójt (burmistrz, prezydent miasta); plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

3. Powiatowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje starosta; plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze województwa,
4. Wojewódzki plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wojewódzki konserwator zabytków, w uzgodnieniu z wojewodą i Szefem Obrony Cywilnej Kraju,
5. Krajowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

➤ **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. z 2004r., Nr 124, poz. 1304)

Rozporządzenie określa sposób w jaki należy złożyć wniosek o przyznanie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”, w jaki zostaje wręczona, noszenia oraz wygląd odznaki. Wymagania formalne wniosku sprawdza Generalny Konserwator Zabytków, wystawia też opinię. Odznaka jest dwustopniowa: złota – wyższy stopień oraz srebrna – niższy stopień. Minister lub upoważniona przez niego osoba wręcza wyróżnionemu odznakę w Międzynarodowym Dniu Ochrony Zabytków lub w czasie innych uroczystości związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

➤ **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę** (Dz. U. Nr 89, poz. 510)

Rozporządzenie określa tryb składania wniosków na jednorazowy lub wielokrotny, stały bądź czasowy wywóz zabytku poza granice. Oględzinami zabytku zajmuje się wojewódzki konserwator zabytków. Po zakończeniu czynności przesyła ustalenia wraz z wnioskiem do ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Paragraf 17 informuje o tym, że „Zezwolenia, pozwolenia i zaświadczenia na wywóz zabytków za granicę lub przedmiotów o cechach zabytków wydane na podstawie dotychczas obowiązujących przepisów zachowują ważność, wyłącznie na wywóz z terytorium

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Rzeczypospolitej Polskiej na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, na czas określony w tych dokumentach”.

Ponadto, zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w odrębnych ustawach:

- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012 r., poz. 987 z późn. zm.)⁵⁵
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 r. poz. 642 z późn. zm.)⁵⁶

- **AKTY WYKONAWCZE I ROZPORZĄDZENIA**

- Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. z 2004 roku Nr 30, poz. 259). Art. 12 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami mówi, że starosta w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie⁵⁷
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 roku Nr 71, poz. 650),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 75, poz. 706),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz. U. z 2004 roku Nr 102, poz. 1066),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz. U. z 2004 roku Nr 124, poz. 1302),
- Rozporządzenie ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opieką nad zabytkiem” (Dz. U. z 2004 roku Nr 124, poz. 1304),

⁵⁵ Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012 r., poz. 987 z późn. zm.),

⁵⁶ Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 r., poz. 642 z późn. zm.),

⁵⁷ Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. Nr 30, poz. 259), art. 12.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

- Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 roku Nr 212. poz. 2153),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2014 r., poz. 399 ze zm.),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 marca 2010 r. w sprawie udzielania dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014, poz. 110),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 roku Nr 89, poz. 510),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 roku Nr 113, poz. 661),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2015 r. poz. 1789),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wywozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2011 roku Nr 50, poz.256).

- **POLITYKA EUROPEJSKA**

Polska jako członek Unii Europejskiej zobowiązana jest do przestrzegania norm prawodawstwa unijnego. Jednym z fundamentów Unii Europejskiej jest ochrona i wspieranie działań dotyczących wspólnego dziedzictwa oraz poszanowanie i popieranie różnorodności kulturowej. Reguła poszanowania i wspierania różnorodności kultur jest szczególnie ważna w obliczu różnorodności dorobku materialnego i niematerialnego narodów europejskich.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

➤ Skonsolidowany Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej

Dokument ten, obok Traktatu o Unii Europejskiej stanowi główny akt prawa pierwotnego Unii Europejskiej. W tytule XIII Kultura zapisano, iż Unia przyczynia się do rozkwitu kultur Państw Członkowskich, w poszanowaniu ich różnorodności narodowej i regionalnej, równocześnie podkreślając znaczenie wspólnego dziedzictwa kulturowego⁵⁸. Działanie Unii dąży do zachęcenia do współpracy między Państwami Członkowskimi oraz, jeśli to niezbędne, do wspierania i uzupełnienia ich działań w następujących dziedzinach: pogłębiania wiedzy oraz upowszechniania kultury i historii narodów europejskich, zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim, niehandlowej wymianie kulturalnej, twórczości artystycznej i literackiej, włącznie z sektorem audiowizualnym⁵⁹. Unia i Państwa Członkowskie sprzyjają współpracy z państwami trzecimi oraz z organizacjami międzynarodowymi właściwymi w dziedzinie kultury, zwłaszcza z Radą Europy⁶⁰.

➤ Ratyfikowanie Konwencji Rady Europy

Ratyfikowane umowy międzynarodowe, w tym konwencje Rady Europy w dziedzinie kultury, wskazują cele i zadania dla całej społeczności europejskiej oraz determinują kierunki działań w ramach polityki krajowej. Do ratyfikowanych przez Polskę konwencji Rady Europy należą:

- ✓ Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Dz. U. z 1996 r. Nr 120, poz. 564),
- ✓ Europejska Konwencja Krajobrazowa (Dz. U. z 2006 r. Nr 14, poz.. 98),
- ✓ Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy (Dz. U. z 2012 r., poz. 210).

⁵⁸ Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, C 326, z dnia 26.10.2012 r., http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/PL/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_2012.326.01.0001.01.POL, data odczytu: 11.05.2015 r., tytuł XIII Kultura,

⁵⁹ Tamże, art. 167, ust. 2.

⁶⁰ Tamże, art. 167, ust. 3.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

➤ Ratyfikowane Konwencje UNESCO

Ratyfikowane przez Polskę konwencje UNESCO determinują kierunki działań w ramach polskiej polityki ochrony i opieki nad zabytkami oraz dziedzictwem kulturowym (materialnym i niematerialnym). Są to:

- ✓ Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisane w Hadze, dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. 1957 r. Nr 46, poz. 212),
- ✓ II protokół do Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze, dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 2012 r., poz. 248),
- ✓ Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobieganiu nielegalnemu przewozowi, wywozowi i przenoszeniu dóbr kultury, sporządzona w Paryżu, dnia 17 listopada 1970 r. (Dz. U. 1974 r. nr 20 poz. 106),
- ✓ Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1970 r. (Dz. U. 1976 nr 32 poz. 190),
- ✓ Konwencja UNESCO w sprawie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu, dnia 17 października 2003 r. (Dz. U. 2011 nr 172 poz. 1018),
- ✓ Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego (Dz. U. z 2007 r. Nr 215, poz. 1585).

➤ Międzynarodowa Karta Konserwacji i Restauracji Zabytków i Miejsc Zabytkowych, tzw.

Karta Wenecka⁶¹

Została przyjęta w 1964 r. przez II Międzynarodowy Kongres Architektów i Techników Zabytków w Wenecji i podpisana przez przedstawiciela Polski. Dokument ten określa 5 podstawowych zasad i pojęć dotyczących konserwacji, a mianowicie:

1. Artykuł 1 stanowi, iż pojęcie „zabytku” obejmuje zarówno odosobnione dzieło architektoniczne, jak również zespoły miejskie i wiejskie oraz miejsca, będące świadectwem poszczególnych cywilizacji, ewolucji o doniosłym znaczeniu, bądź

⁶¹ Postanowienie i uchwały II Międzynarodowego Kongresu Architektów i Techników Zabytków z Wenecji w 1964 r., <http://www.nid.pl/upload/iblock/15f/15f3d8201c79013f37d81be7c64697f5.pdf>, data odczytu: 11.05.2015 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

wydarzenia historycznego. Dotyczy ono nie tylko wielkich dzieł, ale również skromnych obiektów, które z czasem nabrały znaczenia kulturalnego⁶².

2. Konserwacja zabytków jest konieczna dla zachowania treści budowli, w jej trakcie nie powinno się zmieniać układu przestrzennego budynku ani jego wystroju. Należy chronić również otoczenie zabytku. Nie powinno się przenosić oraz usuwać żadnych elementów zabytku, chyba, że jest to konieczne dla jego ratowania⁶³.
3. Restauracja to zabieg, który powinien być podejmowany wyłącznie w razie konieczności. Nie należy przeprowadzać rekonstrukcji zabytków - powinno się uszanować oryginalną substancję konstrukcji oraz materiały. Wszystkie nowo dodane elementy zabytkowego obiektu powinny harmonijnie z nim współgrać, ale i odróżniać się od partii autentycznych, aby restauracja nie fałszowała dokumentu historii i sztuki. Tam, gdzie nie jest możliwe zastosowanie technologii tradycyjnych, dopuszcza się stosowanie sprawdzonych technologii nowoczesnych. Fragmenty budowli pochodzące z różnych etapów jej powstawania powinny zostać ochronione. Proces rekonstrukcji musi zostać poprzedzony i iść w parze z badaniami archeologicznymi i historycznymi zabytku⁶⁴.
4. Wykopiska powinny odbywać się zgodnie z normami naukowymi i z „Zaleceniem określającym międzynarodowe zasady do stosowania w sprawie wykopalisk archeologicznych”, przyjętym przez UNESCO w 1956 r.
5. W trakcie prac konserwatorskich, restauratorskich i wykopaliskowych należy wykonywać dokładną dokumentację w postaci sprawozdań analitycznych i krytycznych, ilustrowanych rysunkami i fotografiami. Zostaną w niej zawarte wszystkie fazy prac odkrywczych, zabezpieczających, rekonstrukcyjnych i scalających, jak również zidentyfikowane w toku prac elementy konstrukcyjne i formalne. Dokumentacja ta będzie złożona w archiwach instytucji publicznej i udostępniona badaczom: zaleca się jej publikację⁶⁵.

⁶² Tamże, art. 1.

⁶³ Tamże, art. 4-8.

⁶⁴ Tamże, art. 9-13.

⁶⁵ Tamże, 16.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Skołyszyn współgra z założeniami programowymi województwa podkarpackiego oraz dokumentami krajowymi.

4.1.1 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013⁶⁶ oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020⁶⁷.

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury **Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013**. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

- Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich

⁶⁶ Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 – 2013, Ministerstwo Kultury,

⁶⁷ Uzupełnienie narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004 – 2020, Ministerstwo Kultury, Warszawa 2005

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- ✓ Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno- finansowych w sferze ochrony zabytków,
 - ✓ Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
 - ✓ Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.
- Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego
 - ✓ Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,
 - ✓ Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera opis Programu Operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe”.

- Priorytet I. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami priorytetu:
 - ✓ poprawa stanu zachowania zabytków,
 - ✓ zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego),
 - ✓ kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
 - ✓ zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
 - ✓ poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

- ✓ zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

4.1.2 Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami, opracowane przez zespół Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury, są niezwykle ważnym dokumentem, związanym z ochroną zabytków w Polsce. W dokumencie zapisano między innymi: „Ochrona i konserwacja zabytków jest istotnym elementem polityki kulturalnej Państwa, są one bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia. (...) Ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem ważnym w interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki”.

W opracowaniu zostały zawarte cele i zadania dla Programu Krajowego. Stwierdzono, że „celem Programu jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce”. Za istotne, uznano przypomnienie podstawowych zasad konserwatorskich porządkujących sferę ochrony zabytków, które dotyczą konserwatorów, pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, pracowników budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych.

Podstawowe zasady konserwatorskie:

1. Zasady *primum non nocere* (z łac. - po pierwsze nie szkodzić);
2. Zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);
3. Zasady minimalnej niezbędnej ingerencji;
4. Zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;
5. Zasady czytelności i odróżnialności ingerencji;
6. Zasady odwracalności metod i materiałów;

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

7. Zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

W dokumencie do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wyznaczone zostały następujące założenia w zakresie:

- ✓ Uwarunkowań dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami: określenie stanu zabytków: nieruchomości, ruchomych i archeologicznych oraz stanu zabytków techniki, pomników historii i obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO. Dodatkowo ocena stanu służb związanych z ochroną i opieką nad zabytkami i stan uregulowań finansowych, organizacyjnych i prawnych;
- ✓ Działań o charakterze systemowym: powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa; przygotowanie strategii i głównych założeń ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadzenie jej do polityk sektorowych;
- ✓ Systemu finansowania: stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej;
- ✓ Dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania: co oznacza ujednoczenie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych;
- ✓ Kształcenia i edukacji: kształcenie profilaktyczne, podyplomowe i system uznawalności wykształcenia, edukacja społeczeństwa, edukacja właścicieli i użytkowników;
- ✓ Współpracy międzynarodowej: współpraca z instytucjami i organizacjami, współpraca w obszarze Europy Środkowej;

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

4.1.3 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017⁶⁸

Program stanowi wykonanie upoważnienia ustawowego, zawartego w art. 84 i art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2016 r., poz. 1330).

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 - 2017 przyjęty został w dniu 24 czerwca 2014 r. przez Radę Ministrów. Dokument ma usprawnić nadzór nad służbami konserwatorskimi oraz określić źródła finansowania inwestycji i procedur administracyjnych związanych z wydawaniem decyzji oraz przyznawaniem funduszy na prace podejmowane w obiektach zabytkowych.

Uchwalony program jest pierwszym dokumentem porządkującym działania organów sprawujących opiekę nad zabytkami. Z programu będą pochodzić fundusze między innymi na szkolenia dla urzędników i ujednoczenie kwestii formalnych. Wśród zadań uwzględnionych w przyjętym dokumencie znalazło się porządkowanie rejestru zabytków oraz przygotowanie zasad oceny stanu zachowania zabytków nieruchomych. Program ma na celu także zwiększenie uspołecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami poprzez promowanie takich narzędzi jak konkursy, konsultacje z mieszkańcami i współpraca z mediami. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego zamierza przeznaczyć na jego realizację 26,5 mln zł. Dokument doprecyzowuje ponadto kompetencje samorządów w zakresie realizowania projektów konserwatorskich i rewitalizacyjnych. Zgodnie z nowymi ustaleniami Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Generalnego Konserwatora Zabytków, w ciągu najbliższych 3 lat zaangażowanie samorządów w opiekę nad zabytkami powinno znacznie wzrosnąć.

4.1.4 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020⁶⁹

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 została przyjęta uchwałą nr 104 przez Radę Ministrów z dnia 18 czerwca 2013 r. Jest jedną z dziewięciu tzw. strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu SRK 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału

⁶⁸Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 -2017, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 24 czerwca 2014 r.

⁶⁹Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 26 marca 2013 r., Warszawa 2013 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

kapitału społecznego w rozwoju społeczno - gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe.

W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego **Priorytet 4.1 „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”**. Wytyczone tutaj kierunki działań to:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmocniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

4.1.5 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030⁷⁰

Dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski przyjęty został przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długiej perspektywie czasowej. Szczególny nacisk położony został na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe.

W ramach dokumentu zdefiniowane zostały m.in. uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat – zbiór czynników i procesów zależnych w niewielkim stopniu od działań rządu i innych podmiotów publicznych, które mogą jednak wywierać duży wpływ na sposób prowadzenia polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, wyznaczanie celów i możliwości ich osiągnięcia, w związku z czym powinny być uwzględniane w formułowaniu i prowadzeniu tej polityki. Uwzględniono wśród

⁷⁰ *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, przyjęta przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r., Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

nich także uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Zdiagnozowano m.in. niski, niezgodny z posiadanym potencjałem rozwojowym, poziom wykorzystania funkcji symbolicznych i promocyjnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 uwzględnia powiązania polityki przestrzennej z ochroną i opieką nad zabytkami oraz zalecenia odnoszące się do zachowania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego Polski:

1. rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji;
2. zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska;
3. zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej, w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego – przy aktywnym udziale różnorodnych partnerów, w szczególności społeczności lokalnych;
4. rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych i historycznych oraz związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury oraz rozwój współczesnych krajobrazów kulturowych;
5. wykorzystanie unikalnych zasobów krajobrazu kulturowego i budowanie specjalizacji terytorialnej w celu rozwoju lokalnych rynków pracy;
6. ochrona i wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju obszarów wiejskich ich potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego;
7. dbałość o zabytki oraz dziedzictwo kulturowe, kultywowanie tradycji lokalnych, sprzyjające rozwojowi turystyki i wspomagające proces budowania/wzmacniania tożsamości kulturowej;
8. kompleksowe lokalne programy rewitalizacji powinny zapewniać poprawę stanu budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochronę dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawę transportu publicznego, itp.;

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

9. zintegrowana ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
10. prowadzenie aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych do ochrony, prowadzenie monitoringu zachowania zasobów; powstanie list krajobrazów i obiektów o unikatowych wartościach przyrodniczych, historycznych, archeologicznych, szczególnie o cechach symbolu, a także upowszechnienie listy krajobrazów zagrożonych;
11. zabezpieczenie dziedzictwa przed skutkami klęsk żywiołowych;
12. edukacja obywatelska w zakresie budowania powszechnego przekonania, że polska przestrzeń pojmowana jako bogactwo naturalne i dziedzictwo kulturowe podlega zasadom zrównoważonego rozwoju, a ład przestrzenny jest dobrem publicznym.

4.1.6 Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo⁷¹

Strategia Rozwoju Kraju 2020 została uchwalona przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 r. Jest to główna strategia rozwojowa w średnim horyzoncie czasowym, wskazuje strategiczne zadania państwa, których podjęcie w perspektywie najbliższych lat jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe.

Strategia wyznacza trzy obszary strategiczne, w których będą się koncentrować główne zadania:

1. Sprawne i efektywne państwo;
2. Konkurencyjna gospodarka;
3. Spójność społeczna i terytorialna.

W Strategii pojawiają się zapisy mówiące o wprowadzeniu obowiązku sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych obejmujących obszary miejskie, a w szczególności metropolitalne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną między innymi dziedzictwa kulturowego (Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem, Priorytet I.1.5. Zapewnienie ładu przestrzennego).

⁷¹Strategia Rozwoju Kraju 2020, dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r., Warszawa 2012 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Drugim ważnym, podkreślonym przez strategię obszarem jest digitalizacja zasobów dziedzictwa narodowego oraz zapewnienie właściwego ich przechowywania (Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych, Priorytet II.5.3. Zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych; Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych, Priorytet III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych).

Ponadto wspierany będzie rozwój infrastruktury społecznej - w tym infrastruktury kulturalnej - oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co stanowi ważny czynnik rozwoju i podnoszenia atrakcyjności gminy (Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, Priorytet III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich).

4.1.7 Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2020⁷²

Ogólne wytyczne do konstruowania programu wojewódzkiego zawiera przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. *Narodowa Strategia Kultury na lata 2004-2013* (w 2005 r. Ministerstwo Kultury przygotowało *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*), będąca rządowym dokumentem tworzącym ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską. Strategia została stworzona centralnie dla obszaru całej Polski. Określa spójne działania realizowane w regionach. Stąd celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce, a celami częściowymi są m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków, wzrost efektywności zarządzania sferą kultury itd. Jednym z instrumentów za pomocą których realizowane są wspomniane cele *Strategii jest Narodowy Program Kultury Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2020*, który za cel strategiczny przyjął

⁷²Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020, Warszawa 2005.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

intensyfikację i upowszechnianie dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksową poprawę stanu zabytków nieruchomych.

Cele cząstkowe programu to:

- ✓ poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- ✓ kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
- ✓ zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- ✓ promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego,
- ✓ rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,
- ✓ tworzenie warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej,
- ✓ zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem za granicę.

Cele programu realizowane będą m.in. w ramach następujących priorytetów i działań:

- **Priorytet I: Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.**
- ✓ Działanie 1.1. Wzmocnienie ośrodków dokumentacji zabytków oraz budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków.

W ramach działania zostaną zaproponowane zmiany instytucjonalne, prawne i funkcjonalne w sferze dokumentacji i ochrony zabytków oraz procesu oferowania zabytków na rynku. Rodzi to konieczność przeprowadzenia szerokich konsultacji ze środowiskami konserwatorskimi, właścicielami zabytków, a także z ewentualnymi partnerami Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego wdrażającymi zaproponowany system, a następnie wystąpienie z inicjatywami ustawodawczymi przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- ✓ Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

W ramach działania realizowane będą projekty rewaloryzacji zabytków i ich adaptacji na cele społeczne. Projekty muszą posiadać znaczący wpływ ekonomiczny na rozwój regionalny, w tym szczególnie przyczynić się do wzrostu dochodów, jak i zwiększać ilość miejsc pracy.

- **Priorytet II: Edukacja i administracja na rzecz dziedzictwa kulturowego.**
- ✓ Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

W ramach działania przewiduje się zrealizowanie zadań mających na celu podniesienie wykształcenie kadr zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, oraz podniesienie zainteresowania społeczeństwa problematyką ochrony zabytków, jak również powołanie zespołu naukowego zajmującego się badaniami naukowymi w sferze wpływu zachowania i rewaloryzacji dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno – ekonomiczny regionów, w tym szczególnie turystyki. Ponadto planuje się promowanie zachowania dziedzictwa kulturowego wsi poprzez aktywizację społeczności wiejskich, a także ochronę i popularyzację kultury ludowej.

- ✓ Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wywozem i przewozem przez granice.

Działanie realizowane będzie poprzez wdrożenie Programu „Absent Patrymonium” -sieci informacji wirtualnej o zabytkach wywożonych i zaginionych. Program wpisuje się w cele i założenia MF EOG Oprócz wytyczonych w NPK „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” priorytetów i założonych działań, zadania wytyczone w dokumencie będą realizowane przez podprogramy m.in. Program „Polskie regiony w europejskiej przestrzeni kulturowej”, Program Operacyjny „Promesa Ministra Kultury”.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

4.2 Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2014 - 2017⁷³

Założenia programowe zostały zaktualizowane w oparciu o dokonane analizy w zakresie: aktualnych tendencji dotyczących ochrony dziedzictwa, oceny zmian w stanie zachowania zabytków w stosunku do stanu sprzed czterech lat oraz kierunków rozwoju polityki regionalnej województwa podkarpackiego. Większą uwagę zwrócono na obiekty najcenniejsze oraz potrzebę wzmocnienia ich ochrony i właściwego zarządzania, co ma szczególne znaczenie w kontekście dokonanego ostatnio wpisu na Listę UNESCO czterech obiektów z terenu województwa podkarpackiego. Więcej uwagi poświęcono też działaniom skierowanym na wzmocnienie tożsamości regionalnej oraz zachowanie dziedzictwa świadczącego o historycznej wielokulturowości regionu.

- **Priorytet I - Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego**

Zawiera 3 kierunki działań oraz szereg działań, które odnoszą się do celów nr 1, 2 i określonych w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Art. 87. ust.2) i generalnie służyć mają: dbałości o krajobraz kulturowy regionu, o zachowanie jego charakterystycznych elementów zabytkowych i przyrodniczych oraz dążeniom do rewaloryzacji przekształconych cennych elementów dziedzictwa, a także włączenia dziedzictwa kulturowego w obszar interwencji i wsparcia samorządów lokalnych. Cele takie mogą zostać spełnione poprzez realizację działań ujętych w kierunkach działań odnoszących się do: rewaloryzacji założeń urbanistycznych i ruralistycznych, zachowania tożsamości regionalnej i lokalnej oraz historycznej wielokulturowości regionu, tworzenie parków kulturowych.

- **Priorytet II - Ochrona i zarządzanie dziedzictwem kulturowym**

Jako czynniki rozwoju społeczno-gospodarczego województwa zawiera 6 kierunków działań oraz działania odpowiadające celom nr 3 do 7 wymienionych w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Art. 87. ust.2). Wskazane do realizacji działania i zadania

⁷³ *Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie podkarpackim na lata 2014-2017*, Uchwała nr XLII/846/14 Sejmiku Województwa podkarpackiego z dnia 27 stycznia 2014 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

przyczynić się mają przede wszystkim do: ochrony obiektów o szczególnej wartości, zahamowania procesu degradacji zabytków i dążenia do poprawy ich stanu zachowania, wspierania racjonalnego wykorzystania środków finansowych na ratowanie obiektów szczególnie zagrożonych, tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

- Priorytet III - Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego oraz promocja i edukacja służące budowaniu tożsamości

Zawiera 3 kierunki działań oraz zadania, które zgodne są z celami nr 4 do 7 określonymi w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Art. 87. ust.2). Uwzględnione w tym priorytecie kierunki działań

4.2.2 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego⁷⁴

Kierunki polityki przestrzennej zawarte w tym planie zostały powiązane z określonymi w strategii rozwoju województwa polami strategicznymi, priorytetami, celami i kierunkami działań. Wśród nich trzecie pole strategiczne to *Kultura, turystyka i ochrona środowiska*. W ramach tego pola za priorytet przyjęto *Rozwój kultury i ochronę walorów przyrodniczych i krajobrazowych regionu jako warunek podniesienia konkurencyjności produktu turystycznego*. Za jeden z trzech przyjętych w jego ramach celów strategicznych uznano wzbogacenie istniejących i kreowanie nowych produktów turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym i unikatowych wartościach przyrodniczo-kulturowych. Jednym ze sposobów realizacji tego celu winna być rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, wartości krajobrazowych i przyrodniczych oraz rozwój działalności kulturowej jako podstawy tworzenia produktu turystycznego.

Ważne dla ochrony dziedzictwa kulturowego są przyjęte w Planie zasady, wśród których istotne znaczenie dla ochrony i opieki nad zabytkami mają przede wszystkim:

- ✓ ochrona zasobów kultury materialnej i niematerialnej oraz utrzymanie ładu przestrzennego w obrębie dawnych układów urbanistycznych i obszarów proponowanych do ochrony krajobrazu kulturowego,
- ✓ przeznaczanie obszarów predysponowanych do ochrony przyrodniczej i krajobrazowej oraz obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe o różnym

⁷⁴

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

reżimie ochronnym, oparte o dokładne rozpoznanie zasobów, waloryzację terenu i określenie odporności środowiska na antropopresję,

- ✓ tworzenie spójnego systemu ekologicznego poprzez rozwój wielko-przestrzennych obszarów ochrony środowiska naturalnego i kulturowego,
- ✓ promocja obszarów koncentracji walorów turystycznych, zespołów i obiektów zabytkowych w celu ich gospodarczego wykorzystania,
- ✓ zasada maksymalnej integracji działań na rzecz ochrony środowiska, w szczególności walorów krajobrazowych, przyrody, ochrony bioróżnorodności przyrody i krajobrazu kulturowego w sferze badawczej, społeczno-gospodarczej i ekonomicznej oraz w wojewódzkich programach sektorowych, na obszarach transgranicznych i na obszarach stykowych z sąsiednimi województwami,
- ✓ ograniczanie negatywnych skutków działalności urządzeń infrastruktury technicznej, społecznej i gospodarczej oraz różnych form aktywności społecznej i gospodarczej na środowisko naturalne i kulturowe.

W Planie zawarto też Ustalenia w zakresie ochrony, kształtowania i racjonalnego wykorzystania krajobrazu kulturowego, w których określono i wymieniono m.in.: obszary szczególnej ochrony krajobrazu kulturowego, obszary rezerwatów kulturowych, obiekty zabytkowe i zespoły obiektów zabytkowych przewidziane do szczególnej ochrony i wykorzystania turystycznego (m.in. jako Pomniki Historii). Wskazano także na historyczne układy urbanistyczne przewidziane do szczególnej ochrony, obiekty i zespoły obiektów wymagające stałej ochrony konserwatorskiej, istniejące i projektowane szlaki kulturowe oraz określono zasady ochrony i zagospodarowania przestrzennego na obszarach szczególnej ochrony krajobrazu kulturowego, jak również zasady ochrony układów urbanistycznych objętych szczególną ochroną. W Planie sformułowano także podstawowe cele i zasady realizacji oraz wyznaczono ogólnie obszar „Programu ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego terenów przygranicznych w zakresie unikatowej architektury drewnianej”.

Wykonana metodą SWOT synteza uwarunkowań wśród mocnych i słabych stron województwa uwzględniła także problemy dotyczące dziedzictwa kulturowego.

Plan wskazuje także na konieczność wykonania studiów programowo-przestrzennych dla: wskazanych stref koncentracji walorów turystycznych, ochrony zabytkowej architektury

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

drewnianej terenów pogranicza, projektowanych parków i rezerwatów kulturowych, projektowanych szlaków kulturowych, stref uzdrowiskowych. Opracowanie ww. studiów określone zostało jako zadanie władz województwa. Uznano także za konieczne sporządzenie przez inne jednostki samorządowe miejscowych planów rewaloryzacji, rewitalizacji i zagospodarowania przestrzennego wybranych zabytkowych centrów miast historycznych oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów proponowanych Pomników Historii.

W Planie zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego zawarto także wykaz działań i zadań, w ujęciu przedmiotowym i podmiotowym (między innymi w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego), których realizacja jest niezbędna dla osiągnięcia założonych w Planie celów.

4.2.3 Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego – Podkarpackie 2010 stanowi aktualizację Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020⁷⁵

Ochrona dziedzictwa kulturowego ujęta została również w Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020. Wyznacza ona kierunki polityki regionalnej dla różnych poziomów administracji samorządowej oraz partnerów społecznych i gospodarczych.

Jak stwierdzono w części wstępnej „Nadrzędnym celem *Strategii* jest zapewnienie województwu podkarpackiemu partnerskiej i konkurencyjnej pozycji w Polsce i Europie, w oparciu o geograficzne położenie, potencjał demograficzny, tradycje przemysłowe, walory środowiskowe, historyczne i kulturowe”.

Ramy strategii wyznacza 8 głównych obszarów strategicznych, tj.:

- ✓ Gospodarka regionu,
- ✓ Infrastruktura techniczna,
- ✓ Obszary wiejskie i rolnictwo,
- ✓ Ochrona środowiska,

⁷⁵Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego – Podkarpackie 2010 stanowi aktualizację Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020, Uchwała nr XXXVII/697/13 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 26 sierpnia 2013 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

- ✓ Kapitał społeczny,
- ✓ Współpraca międzynarodowa,
- ✓ Ochrona zdrowia,
- ✓ Zabezpieczenie społeczne.

W części I *Strategii* w rozdziale zatytułowanym „Diagnoza sektorowo-przestrzenna kształtowania się procesu rozwoju regionu” w podrozdziale dotyczącym Turystyki i rekreacji wskazano na znaczenie dziedzictwa kulturowego w rozwoju tej dziedziny gospodarki: „Województwo dysponuje krajobrazem kulturowym o wybitnych wartościach estetycznych, skupionym na niewielkiej, stosunkowo dobrze skomunikowanej wewnętrznie przestrzeni (...) Wyróżniającym województwo potencjałem jest wielowątkowe dziedzictwo kulturowe, wpisane w konteksty religijne i zachowane, częstokroć, w unikalnej formie (np. architektura drewniana) oraz zasoby współczesnej kultury regionu: twórcy, środowiska artystyczne i intelektualne, imprezy, instytucje, organizacje pozarządowe, etc.” W tej samej części *Strategii* w podrozdziale dotyczącym *Kapitału społecznego* dokonano oceny i analizy istniejących instytucji i placówek kulturalnych (w tym muzeów), ważnych cyklicznych wydarzeń artystycznych i kulturalnych odbywających się na terenie województwa.

Część II *Strategii*: „Cele strategiczne, priorytety, kierunki działań i przedsięwzięcia”, działania odnoszące się w znacznym stopniu do problematyki ochrony i opieki nad zabytkami znalazły się m.in.:

w rozdziale dotyczącym Gospodarki regionu :

- Priorytet 3: Działania na rzecz podniesienia atrakcyjności regionu dla rozwoju inwestycji
 - ✓ W Kierunku działania 2: *Tworzenie korzystnego klimatu dla inwestorów* , gdzie wskazano, że „...rolą samorządu województwa jest optymalne wykorzystanie położenia geograficznego, środowiska naturalnego, walorów kulturowych regionu, kapitału ludzkiego itp. dla stworzenia konkurencyjnej oferty w celu przyciągnięcia inwestora...”
- Priorytet 4: Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego województwa
 - ✓ W Kierunku działania 1: *Podniesienie konkurencyjności produktu turystycznego*, gdzie stwierdzono, że „Niezbędna jest modernizacja szlaków turystycznych, dalsza

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

rewaloryzacja zabytkowych, a często unikatowych, obiektów sakralnych i świeckich (w tym obiektów architektury pałacowo-zamkowej oraz budownictwa drewnianego)”,

- ✓ W Kierunku działania 3: *Współpraca i współdziałanie podmiotów i instytucji związanych z turystyką, w tym rozwijanie partnerstwa publiczno-prywatnego oraz służącego pozyskiwaniu środków z funduszy europejskich i innych zewnętrznych źródeł wspierających bezpośrednio lub pośrednio rozwój turystyki* wskazano, że „Należy przyjąć ustalenie, że wojewódzkie programy obejmujące rozwój transportu, budowę zbiorników wodnych, rewaloryzacje zabytków i ochronę dziedzictwa kulturowego oraz przyrodniczego, rozwój terenów wiejskich i inne związane z podróżami i usługami świadczonymi odwiedzającym, będą opiniowane przez specjalistów z zakresu turystyki. Podstawą sukcesu w realizacji przedsięwzięć rozwijających turystykę będzie montaż środków finansowych współdziałających podmiotów oraz sięganie po fundusze zewnętrzne, zwłaszcza z Unii Europejskiej. W oparciu o przepisy prawne regulujące partnerstwo publiczno-prywatne przygotowywane będą projekty turystyczne, których efektem będą nowe miejsca pracy lub zwiększenie dochodów ludności regionu”.

W rozdziale dotyczącym Obszarów wiejskich i rolnictwa:

- Priorytet 2: Odnowa wsi oraz modernizacja przestrzeni wiejskiej
 - ✓ w Kierunku działania 2: *Zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych oraz zachowanie dziedzictwa kulturowego* wskazano, że: „W ramach tego kierunku wspierane będą przedsięwzięcia służące właściwemu gospodarowaniu naturalnym dziedzictwem wsi. Powinny one być ukierunkowane na zachowanie walorów krajobrazu geograficznego i kulturowego, przejawiające się wykorzystaniem walorów przyrodniczych i krajobrazowych na potrzeby plenerów artystycznych, prowadzenie konkursów na innowacyjne formy zagospodarowania określonych terenów, tworzenie punktów kultywowania tradycji wiejskich w postaci skansenów, izb tradycji itp. Wspierane przedsięwzięcia powinny skupiać się również na upowszechnianiu regionalnego dziedzictwa kulturowego wsi poprzez kultywowanie tradycyjnych wartości, muzyki charakterystycznej dla danego

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

regionu, tradycyjnych strojów, zawodów i potraw, eksponowania charakterystycznej architektury, miejsc historycznych i kulturowych. Niezmiernie ważnym zagadnieniem jest wspomaganie przedsięwzięć z zakresu projektów architektonicznych, nawiązujących do charakteru budownictwa regionalnego”.

W rozdziale dotyczącym Ochrony Środowiska uznano, że celem strategicznym w tej dziedzinie jest poprawa jakości środowiska oraz zachowanie i ochrona zasobów przyrodniczych i wartości krajobrazowych:

- w Priorytet 4: Zachowanie oraz ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej
Zwrócono uwagę, że „Warunki przyrodnicze dają możliwość rozwoju rolnictwa (szczególnie ekologicznego), leśnictwa, turystyki (w tym agroturystyki), a także lecznictwa uzdrowiskowego. Stan środowiska przyrodniczego ma ogromne znaczenie dla turystyki, a dodatkowym, sprzyjającym rozwojowi tej dziedziny elementem jest zachowanie autentycznych zasobów kulturowych”.

W rozdziale zatytułowanym Kapitał społeczny:

- Priorytet 3: Rozwój kultury
Uznano, że: „Główną ideą polityki kulturalnej na lata 2007-2020 na poziomie regionu jest dążenie do uzyskania odczuwalnej społecznie poprawy w zaspokajaniu potrzeb kulturalnych, a jej kluczowe cele to: - przeciwdziałanie nadmiernym, społecznie nieakceptowanym dysproporcjom w poziomie rozwoju i warunków uczestnictwa kulturalnego ludności w województwie (zwłaszcza między stolicą regionu a jej otoczeniem), - pielęgnowanie (ochrona) tożsamości kulturowej regionu, w tym tożsamości narodowych i etnicznych, wzmocnienie procesów integracyjnych w społeczności regionalnej, - poprawa jakości środowiska kulturowego Podkarpacia.”
✓ w Kierunku działania 2: *Kształtowanie kulturowej tożsamości regionalnej* zawarto bardzo istotne z punktu widzenia ochrony i opieki nad zabytkami wskazania i cele. „Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej zapewnia ochronę dziedzictwa kulturowego i dostępu do wartości kulturowych, przy kierowaniu się zasadą równoważonego rozwoju społeczeństwa. Wymaga to: - ugruntowania zasady zrównoważonego rozwoju jako podstawy trwałej polityki społecznej, kulturalnej i przestrzennej Podkarpacia, - zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, a także

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

rewaloryzacji i rewitalizacji kulturowo zdegradowanego środowiska. Wychodząc z tych założeń, jako jeden z głównych celów rozwoju kultury województwa podkarpackiego przyjęto kształtowanie jego kulturowej tożsamości. Oznacza to budowanie - wokół istniejącego tutaj dziedzictwa kulturowego i tradycji - podkarpackiej świadomości regionalnej. Dokonywać się ono powinno poprzez zachowanie i odbudowę dziedzictwa kulturowego, wspieranie twórczości artystycznej oraz ochronę krajobrazu kulturowo-przyrodniczego wsi i miast”.

Uznano też, że: „Wzmacnianiu regionalnych więzi kulturowo-społecznych mieszkańców województwa podkarpackiego będą służyć m. in.:

- „propagowanie wiedzy o regionie i „małych ojczyznach” - zwłaszcza wśród młodzieży szkolnej (organizacja wycieczek turystyczno-krajoznawczych, wyznaczanie „szlaków kulturowo - historycznych”),
- promocja korzyści ze współpracy kulturalnej społeczności i władz w ramach regionu,
- ochrona dóbr kultury materialnej (w szczególności zabytków nieruchomych, tak architektury miejskiej jak i wiejskiej, oraz zabytków ruchomych - wytworów sztuki czy rzemiosła),
- zachowanie innych wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń,
- wspieranie twórczości artystycznej o znaczeniu ogólnonarodowym, regionalnym i lokalnym, której źródła tkwią w dziedzictwie regionu,
- w Kierunku działania 3: *Poprawa jakości środowiska kulturowego* „Dobry stan szeroko rozumianego środowiska kulturowego oznacza zapewnienie przyszłym pokoleniom życie w otoczeniu dóbr o wysokich standardach oraz zachowanie i pomnażanie dziedzictwa kulturowego. Zrównoważony rozwój Podkarpacia musi stawiać za nadrzędny cel zachowanie wartości środowiska kulturowego oraz poprawę jego jakości”.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

W rozdziale dotyczącym Współpracy międzynarodowej za cel strategiczny uznano wspieranie rozwoju gospodarczego regionu, wykorzystanie potencjału turystycznego i dziedzictwa kulturowego oraz ochronę wartości przyrodniczo – krajobrazowych

- Priorytet 2: Współpraca na rzecz rozwoju turystyki, ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego

Stwierdzono, że: „Współpraca międzynarodowa zorientowana na wzajemne poznawanie się, rozwijanie więzi społecznych i gospodarczych, to istotny czynnik rozwoju podróży między krajami (...) W rozwoju turystyki w regionie szczególną rolę powinno odgrywać dziedzictwo i życie kulturalne regionu, gdyż kultura w istotnym stopniu inspirowa rozwój turystyki, zaś ruch turystyczny wspiera i promuje dobra kultury. Należy podkreślić, iż dziedzictwo kulturowe Podkarpacia, oparte na wielonarodowej, wielokulturowej i wielowyznaniowej historii regionu, stanowi składową kulturę europejskiej, godną różnorodnych działań promocyjnych, a także rozwoju wymiany kulturalnej. Korzystając z doświadczeń krajów o rozwiniętej gospodarce turystycznej oraz ze wsparcia europejskich i innych funduszy celowych, podejmować należy działania służące ochronie, jak i ekspozycji turystycznej dóbr kultury, tworzeniu nowych produktów turystycznych oraz podnoszeniu poziomu obsługi międzynarodowego ruchu turystycznego.

- ✓ w Kierunku działania 1: Współpraca w zakresie informacji i promocji turystyczno-kulturalnej przyjęto, że: „Współpraca międzynarodowa województwa powinna obejmować działania w zakresie upowszechniania informacji turystycznej i kulturalnej, realizowane na poziomie międzynarodowym, międzyregionalnym i transgranicznym”.
- ✓ w Kierunku działania 2: Podejmowanie działań w zakresie ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego wskazano, że „Nieodzowne jest również podejmowanie działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez:
 - inicjowanie i wspieranie wspólnych projektów badawczych, edukacyjnych i edytorskich prezentujących i upowszechniających dziedzictwo kulturowe, w tym pogranicza polsko – słowackiego,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

- ukraińskiego (programy edukacyjne, trasy turystyczne, imprezy folklorystyczne, festyny archeologiczne itp.),
 - zagospodarowanie, popularyzację i promocje obiektów zabytkowych oraz ich wykorzystanie jako miejsc szczególnie atrakcyjnych turystycznie,
 - realizację programu ochrony unikatowej drewnianej architektury sakralnej: rzymskokatolickiej, greckokatolickiej i prawosławnej jako obiektów będących dla regionu i pogranicza polsko - słowacko - ukraińskiego wyznacznikiem tożsamości kulturowej, specyficznym przykładem wielowiekowej linii rozwojowej tradycyjnych świątyń drewnianych, obiektów dokumentujących lokalną tożsamość religijno-kulturową,
 - przygotowanie programu ochrony zabytkowych cmentarzy, ze szczególnym uwzględnieniem cmentarzy wojskowych z okresu I wojny światowej oraz kirkutów jako ważnych elementów dziedzictwa kulturowego- wspieranie folkloru oraz zanikających zawodów,
 - publikowanie materiałów dokumentujących i popularyzujących dziedzictwo i krajobraz kulturowy.”
- ✓ w Kierunku działania 3: Podejmowanie działań na rzecz rozwoju turystyki wskazano m.in. na potrzebę – tworzenia transgranicznej infrastruktury turystycznej, a zwłaszcza szlaków turystycznych uwzględniających wspólne dziedzictwo kulturowe, przyrodnicze, historyczne, a także przemysłowe.

4.2.4 Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020⁷⁶

Zakres Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 jest odpowiedzią na wyzwania rozwojowe, określone dla regionu w głównych dokumentach strategicznych i uwzględnia te obszary interwencji, których realizacja przyniesie największe efekty.

Program formułuje ramy interwencji dla prowadzenia działań wpisujących się w trzy priorytety określone w głównym dokumencie kierunkowym dla polityki spójności, jakim jest

⁷⁶Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020, Uchwała nr XXXIII/629/15 Zarządu Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie z dnia 3 marca 2015 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu Europa 2020. Jednym spośród trzech priorytetów Strategii Europa 2020 jest rozwój inteligentny wskazujący na potrzebę rozwoju gospodarki opartej na wiedzy i innowacji, stanowiący warunek zapewniający inteligentny wzrost gospodarczy. Kolejnym priorytetem Strategii Europa 2020 jest rozwój zrównoważony rozumiany jako wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku, niskoemisyjnej i konkurencyjnej. Jako trzeci priorytet Strategia Europa 2020 wskazuje rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu, czyli wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną. Efektem realizacji Strategii Europa 2020 ma być gospodarka bazująca na wiedzy, niskoemisyjna, promująca przyjazne środowisku technologie, oszczędnie gospodarująca zasobami, kreująca nowe „zielone” miejsca pracy, a zarazem zachowująca dbałość o spójność społeczną.

Przeprowadzona analiza problemów, potrzeb i potencjałów obszarów/sektorów objętych Programem wskazuje na następujące wyzwania:

- ✓ w obszarze gospodarki - wzmocnienie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu oraz rozwój przedsiębiorczości w województwie podkarpackim,
- ✓ w obszarze usług publicznych – upowszechnienie technologii informacyjno – komunikacyjnych w województwie podkarpackim,
- ✓ w obszarze transportu – poprawa dostępności do autostrady i dróg ekspresowych, a także zwiększenie wewnątrz-regionalnej dostępności do ośrodków życia społeczno-gospodarczego, w tym m.in. regionalnych biegunów wzrostu /stref aktywności gospodarczej zlokalizowanych w bezpośrednim sąsiedztwie węzłów sieci TEN-T/ węzłów przeładunkowych poza siecią TEN-T,
- ✓ w obszarze edukacji - wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów oraz modernizacja i dostosowanie procesów kształcenia do potrzeb regionalnego rynku pracy,
- ✓ w obszarze czystej energii - poprawa efektywności energetycznej, w tym zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii,
- ✓ w obszarze ochrony środowiska i zapobiegania zagrożeniom – poprawa stanu środowiska i zachowanie różnorodności biologicznej, przy równoczesnym zwiększeniu skuteczności w reagowaniu na klęski żywiołowe,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

- ✓ w obszarze kultury i dziedzictwa kulturowego – zachowanie dla przyszłych pokoleń zasobów dziedzictwa kulturowego,
- ✓ w obszarze systemu osadniczego województwa podkarpackiego – wzmocnienie pozycji Rzeszowa oraz pozostałych biegunów wzrostu województwa podkarpackiego w przestrzeni regionalnej i krajowej, dynamizujące procesy rozwojowe w obrębie województwa,
- ✓ w obszarze rynku pracy: wzrost liczby osób lepiej przygotowanych do wejścia i utrzymania się na rynku pracy:
 - wzrost liczby nowo utworzonych firm,
 - zwiększenie trwałości nowo powstałych miejsc pracy,
 - wzrost liczby miejsc w żłobkach i innych formach opieki nad dziećmi do lat 3,
 - wzrost liczby osób powracających na rynek pracy,
 - wzrost liczby pracowników firm podnoszących swoje kompetencje,
 - zwiększenie/wydłużenie okresu aktywności zawodowej, w tym dostępności do programów,
 - profilaktycznych mieszkańców województwa i zmniejszenie umieralności na nowotwory, zmniejszenie kosztów leczenia późno wykrytych nowotworów, zmniejszenie kosztów społecznych,
- ✓ w obszarze integracji społecznej:
 - integracja, reintegracja i włączenie w nurt życia społecznego i zawodowego - adresowana do środowisk i rodzin jako trwały proces. Przerwanie/odwrócenie procesu uzależnienia od pomocy społecznej ,
 - poprawa dostępu do usług społecznych (w tym mieszkalnictwa wspomaganego) i zdrowotnych (w szczególności dla osób starszych) w regionie, w tym zmniejszenie obciążenia instytucji pomocy społecznej.

Cele i zakres wsparcia RPO WP 2014-2020 są odpowiedzią na wyzwania rozwojowe nakreślone w Umowie Partnerstwa. Podstawą wyboru celów tematycznych realizowanych w ramach RPO WP 2014-2020, uwzględniającą zarówno wnioski z diagnozy sytuacji społeczno – gospodarczej województwa podkarpackiego, jak również szerokie uwarunkowania europejskie i krajowe, są przede wszystkim zapisy Strategii rozwoju województwa –

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Podkarpackie 2020, w której określone zostały obszary koncentracji potencjałów i barier rozwojowych regionu na tle strategicznych kierunków rozwoju. Dlatego też celem głównym RPO WP 2014-2020 jest wzmocnienie i efektywne wykorzystanie gospodarczych i społecznych potencjałów regionu dla zrównoważonego i inteligentnego rozwoju województwa.

Oś priorytetowa IV - Ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturalnego

Cele szczegółowe osi priorytetowej:

- zwiększona odporność na zagrożenia wynikające ze zmian klimatu występujące na terenie województwa podkarpackiego
- zwiększony udział odpadów zebranych selektywnie w województwie podkarpackim,
- zwiększony odsetek ludności korzystającej z systemu oczyszczania ścieków
- podniesiona atrakcyjność kulturalna regionu i zwiększona dostępność dóbr kultury
- wzmocnione mechanizmy ochrony różnorodności biologicznej w regionie.

Działanie 4.4 Kultura

Celem szczegółowym działania jest podniesienie atrakcyjności kulturalnej regionu i dostępność dóbr kultury. Rezultatem natomiast:

- ✓ wzrost liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne [odwiedziny/rok].
- ✓ Liczba osób korzystających z obiektów zasobów kultury objętych wsparciem [osoby/rok].

Typy projektów:

- ✓ Prace konserwatorskie, prace restauratorskie i roboty budowlane i/lub zakup wyposażenia służące zachowaniu zabytków nieruchomych wraz z otoczeniem, w celu udostępnienia ich jako atrakcje kulturalne regionu.
- ✓ Prace konserwatorskie, prace restauratorskie i/lub zakup wyposażenia w zakresie zabytkowych muzealiów, starodruków, zabytkowych archiwaliów, księgozbiorów oraz innych zabytków ruchomych, w celu ich udostępnienia jako atrakcje kulturalne regionu i zabezpieczenia przed zagrożeniami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

- ✓ Budowa, rozbudowa, przebudowa i/lub zakup wyposażenia w zakresie infrastruktury służącej udostępnianiu zabytków, znajdującej się wyłącznie w bezpośrednim ich otoczeniu (tylko jako element większego projektu).
- ✓ Rozbudowa, przebudowa i/lub zakup wyposażenia w zakresie infrastruktury instytucji kultury w tym teatrów, bibliotek, ognisk artystycznych, muzeów, domów kultury, galerii sztuki, wraz z bezpośrednim otoczeniem powiązaniem z funkcjonowaniem tych obiektów.
- ✓ Budowa, rozbudowa, przebudowa i/lub zakup wyposażenia w celu monitoringu i zabezpieczenia zabytków nieruchomych oraz instytucji kultury wraz z otoczeniem na wypadek zagrożeń (tylko jako element większego projektu).
- ✓ Budowa, rozbudowa, przebudowa i/lub zakup wyposażenia w celu udostępniania zabytków oraz instytucji kultury dla osób niepełnosprawnych (tylko jako element większego projektu).

Typy beneficjenta:

- ✓ jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- ✓ podmioty, w których większość udziałów lub akcji posiadają,
- ✓ jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki i stowarzyszenia, jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość,
- ✓ prawną, instytucje kultury,
- ✓ organizacje pozarządowe,
- ✓ kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołowi związków wyznaniowych,
- ✓ porozumienia podmiotów wyżej wymienionych, reprezentowane przez lidera.

Celem nadrzędnym osi priorytetowej IV jest ochrona środowiska, zachowanie różnorodności biologicznej oraz wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla zwiększenia atrakcyjności regionu. Działania w ramach osi priorytetowej IV będą koncentrować się na rozwoju infrastruktury w zakresie gospodarki odpadami i wodno-ściekowej, ochronie różnorodności biologicznej i dziedzictwa kulturowego, rozwoju instytucji kultury, zwiększeniu możliwości zapobiegania zagrożeniom naturalnym oraz wzmocnieniu odporności na zagrożenia związane z negatywnymi efektami zmian klimatu.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

4.2.5 Program Rozwoju Kultury w Województwie podkarpackim na lata 2010-2020⁷⁷

Program zawiera zarówno syntetyczną charakterystykę zasobu dziedzictwa kulturowego (zabytków nieruchomych), prezentację działających na terenie województwa muzeów i zgromadzonych w nich zbiorów, z krótkim omówieniem placówek muzealnych, dla których Województwo Podkarpackie jest organizatorem, jak również wyznaczone cele strategiczne, wśród których Ochrona dziedzictwa kulturowego zajmuje ważne miejsce. Wyszczególnione też zostały konkretne działania, które są zbieżne z działaniami Programu opieki. Są to:

1. Rozpoznanie i dokumentowanie dziedzictwa kulturowego w celu zgromadzenia informacji na temat cennych pozostałości po wielowiekowej i wielokulturowej historii.
2. Inwentaryzacja i ewidencja zabytków kultury materialnej i niematerialnej regionu.
3. Prowadzenie prac badawczo - naukowych związanych z dziedzictwem kulturowym województwa.
4. Popularyzacja wyników badań i wykorzystanie ich w zarządzaniu dziedzictwem kulturowym oraz w dziedzinach pokrewnych.
5. Rewaloryzacja materialnego dziedzictwa kulturowego województwa, ze szczególnym uwzględnieniem zabytków ruchomych i nieruchomych wraz z ich zabytkowym otoczeniem, wyposażenia, wystroju i kolekcji oraz układów urbanistycznych, ruralistycznych i zabytkowych zespołów budowlanych i parkowych.
6. Podejmowanie działań na rzecz fizycznej ochrony zabytków przed zagrożeniami.
7. Upowszechnianie wiedzy o znaczeniu i wartości dziedzictwa kulturowego poprzez inicjowanie i realizację programów edukacyjnych, szkoleniowych i promocyjnych.
8. Budzenie wrażliwości społecznej i kształtowanie postaw odpowiedzialności za dziedzictwo kulturowe województwa i jego przekazanie następnym pokoleniom w niezmienionej formie.
9. Ochrona tożsamości kulturowej mieszkańców województwa, poprzez położenie nacisku na tolerancję i pozyskiwanie wiedzy na temat różnorodności narodowo -

⁷⁷Program Rozwoju Kultury w Województwie podkarpackim na lata 2010-2020, Uchwała nr XLVI/876/10 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 26 kwietnia 2010 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

etniczno - religijnej charakterystycznej dla terenów obecnego województwa podkarpackiego.

10. Aktywizacja społeczności lokalnych, organizacji pozarządowych i jednostek samorządu terytorialnego w zakresie przejmowania zabytków i adaptacji ich na cele kulturalne umożliwiające poszanowanie ich pierwotnego charakteru.
11. Inicjowanie i realizacja projektów dotyczących pozamaterialnej sfery dziedzictwa kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem działań zmierzających do integracji społeczności regionalnej województwa wokół kultywowania tradycji i popularyzowania odmienności kulturowej województwa.
12. Tworzenie parków kulturowych dla ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla lokalnej tradycji budowlanej i osadniczej.
13. Udostępnianie dziedzictwa kulturowego województwa poprzez realizację projektów mających na celu powstanie infrastruktury umożliwiającej jego prezentację i promocję, w tym tworzenie szlaków tematycznych obejmujących najcenniejsze i najważniejsze miejsca z punktu widzenia wartości historyczno-kulturowej.

W innych celach strategicznych wskazano też szereg działań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, w tym m.in. rozwój muzeów, digitalizacja zbiorów, szereg działań promocyjnych, edukacyjnych i dokumentacyjnych odnoszących się nie tylko do szeroko pojętej kultury, lecz również ściśle w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego, a także rozwój turystyki w oparciu o obiekty zabytkowe

4.2.6 Strategia Rozwoju Powiatu Ropczycko-Sędziszowskiego na lata 2010-2020⁷⁸

Strategia Rozwoju powiatu Ropczycko-Sędziszowskiego na lata 2010-2020 została przyjęta Uchwałą Nr XXXVII/271/2010 Radą Powiatu Ropczycko-Sędziszowskiego z dnia 31 sierpnia 2010 r.

⁷⁸*Strategia Rozwoju powiatu Ropczycko-Sędziszowskiego na lata 2010-2020*, Uchwała Nr XXXVII/271/2010 Radą Powiatu Ropczycko-Sędziszowskiego z dnia 31 sierpnia 2010 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Strategia Rozwoju Powiatu Ropczycko – Sędziszowskiego na lata 2010 – 2020 stanowi efekt ciągłej współpracy Władz Powiatu z przedstawicielami lokalnych środowisk obywatelskich i biznesowych. Efektem tej współpracy stało się opracowanie długoterminowej koncepcji działań Powiatu Ropczycko – Sędziszowskiego. Istotą strategii rozwoju przedkładanej społeczności Powiatu przez liderów lokalnych jest określenie misji i wizji rozwoju, wyznaczenie celów strategicznych i sprecyzowanie działań. Dzięki realizacji zamierzeń strategicznych możliwą stanie się poprawa społecznej, ekonomicznej i przestrzennej spójności Powiatu. Osiągnięcie oczekiwanych efektów rozwojowych uzależnione będzie od współdziałania Władz Powiatu z podmiotami lokalnymi i partnerami zewnętrznymi w trakcie wdrażania zapisów zawartych w strategii rozwoju.

W Strategii wymienionych jest cztery cele nadrzędne:

1. Cel strategiczny 1: Zwiększenie efektywności gospodarki i rozwoju innowacji,
2. Cel strategiczny 2: Poprawa jakości życia mieszkańców,
3. Cel strategiczny 3: Rozwój przestrzeni miejskiej i obszarów wiejskich powiatu,
4. Cel strategiczny 4: Ochrona środowiska.

Działania odnoszące się w znacznym stopniu do problematyki ochrony i opieki nad zabytkami znalazły się w:

- Cel strategiczny 1 Zwiększenie efektywności gospodarki i rozwoju innowacji:
 - ✓ Cel operacyjny 1.2: Zwiększenie atrakcyjności turystycznej powiatu
 - Działania:
 - 1.2.1 Promocja powiatu oraz wspieranie współpracy ponad regionalnej i międzynarodowej,
 - 1.2.2 Poprawa atrakcyjności turystycznej powiatu,
 - 1.2.3 Tworzenie markowych produktów turystycznych i wspieranie działalności około-turystycznej.
- Cel strategiczny 2 Poprawa jakości życia mieszkańców:
 - ✓ Cel operacyjny 2.1: Kreowanie wysokiej jakości kapitału społecznego
 - Działania
 - 2.1.6 Wspieranie środowisk twórczych i znaczące uczestnictwo w kulturze.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

5.1.1 Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Wielopole Skrzyńskie

Kwestie dotyczące ochrony zabytków zostały poruszone w:

- **Miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego terenu Centrum Gminy i zabudowy mieszkalnej w Wielopolu Skrzyńskim zatwierdzonym przez Radę Gminy Wielopole Skrzyńskie uchwałą Nr XXVIII/134/2005 z dnia 17 sierpnia 2005 r.**

W rozdziale § 3. Ustala się następujące zasady ochrony i kształtowania ładu przestrzennego:

- 1) zachowanie oraz odtworzenie historycznego układu urbanistycznego Wielopola Skrzyńskiego w zakresie: lokalizacji placu rynkowego oraz przywrócenia jego funkcji, rozplanowania sieci ulic oraz pierzei przyrynkowych,
- 2) zagospodarowanie oraz zabudowa na działkach budowlanych w sposób nawiązujący do istniejącej zabytkowej zabudowy, w szczególności w zakresie: wysokości okapu, nachylenia połaci dachowych, wysokości budynku oraz nawiązania detalem architektonicznym, z zachowaniem ustaleń szczegółowych niniejszej uchwały,
- 3) nakaz dostosowania obiektów dąsynchronizujących z otoczeniem do istniejącej zabytkowej zabudowy, poprzez przebudowę w zakresie wysokości budynku, geometrii dachu oraz detalu architektonicznego, z zachowaniem ustaleń szczegółowych niniejszej uchwały,
- 4) dopuszcza się wprowadzanie współczesnych rozwiązań architektonicznych w zakresie projektowanych budynków z zachowaniem ustaleń szczegółowych niniejszej uchwały.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

W rozdziale § 4.

4.1. Przy zagospodarowaniu terenów objętych granicami planu należy uwzględnić uwarunkowania, wynikające z:

- 1) występowania stanowiska archeologicznego, na terenie którego obowiązuje nakaz prowadzenia wszelkich prac budowlanych z zachowaniem warunków konserwatorskich dotyczących zabytków archeologicznych,
- 2) występowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków (nr rej. A – 1040 z dnia 10 sierpnia 1979 r. i nr rej. A – 28 z dnia 21 września 2000 r.),
- 3) występowania obiektów wpisanych do wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków, dla których obowiązuje nakaz prowadzenia wszelkich prac budowlanych z zachowaniem warunków konserwatorskich dotyczących w szczególności utrzymania zabytku w stanie pozwalającym na utrzymanie jego wartości kulturowej,

4.2. Przy zagospodarowaniu terenów objętych granicami planu należy uwzględnić wyznaczone w planie strefy ochrony konserwatorskiej:

- 1) strefę „A” – pełnej ochrony konserwatorskiej, w której obowiązuje:
 - a) nakaz zachowania istniejących obiektów zabytkowych,
 - b) zakaz wprowadzania nowej zabudowy w granicach terenu, oznaczonego na rysunku planu symbolem Uk, z dopuszczeniem przebudowy, odbudowy i remontów zabytków zgodnie z ustaleniami planu,
- 2) strefę „B” – ochrony zachowanych elementów zabytkowych, w której obowiązuje:
 - a) nakaz zachowania istniejących obiektów zabytkowych, z dopuszczeniem przeniesienia, w szczególnych przypadkach, zabudowy drewnianej wpisanej do wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków,
 - b) nakaz dostosowania nowej zabudowy do obiektów zabytkowych w zakresie skali, bryły, detalu architektonicznego, zgodnie z ustaleniami planu dla poszczególnych terenów,
 - c) nakaz przebudowy obiektów dysharmonizujących z otoczeniem zgodnie z ustaleniami planu,
- 3) strefę „E” – ochrony ekspozycji obiektów zabytkowych, w której obowiązuje:
 - a) zakaz wznoszenia obiektów kubaturowych,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

- b) zakaz sadzenia drzew i krzewów,
 - c) zakaz lokalizacji reklam,
 - 4) strefę „W” – reliktyw archeologicznych, w której obowiązuje:
 - a) nakaz zagospodarowania zgodnego z ustaleniami planu w zakresie poszczególnych terenów,
 - b) dopuszczenie konserwacji zachowanych fragmentów zabytkowych, ich ekspozycji w terenie lub zaznaczenia ich śladów zgodnie z przepisami szczególnymi w tym zakresie,
 - c) nakaz prowadzenia wszelkich prac budowlanych z zachowaniem warunków konserwatorskich dotyczących zabytków archeologicznych,
 - 5) strefę „OW” – obserwacji archeologicznej, w której obowiązuje nakaz prowadzenia wszelkich prac budowlanych z zachowaniem warunków konserwatorskich dotyczących zabytków archeologicznych,
 - 6) strefę „K” – ochrony krajobrazu kulturowego, w której obowiązuje:
 - a) zakaz wprowadzania w krajobraz naturalny obiektów dysharmonizujących z otoczeniem, z uwzględnieniem ustaleń niniejszej uchwały,
 - b) nakaz zachowania naturalnego ukształtowania terenu z dopuszczeniem zmian niezbędnych dla zagospodarowania terenów zgodnego z ustaleniami planu.
- **Miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego w gminie Wielopole Skrzyńskie zatwierdzonym przez Radę Gminy Wielopole Skrzyńskie uchwałą Nr XXXV/198/2002 z dnia 24 czerwca 2002 r.**

W rozdziale § 2. Ustalenia ogólne dla terenów objętymi planami.

2.1. Na terenach objętych planami obowiązują uwarunkowania w zagospodarowaniu terenu wynikające z położenia w:

- 1) w granicach otuliny Czarnorzeckiego - Strzyżowskiego Parku Krajobrazowego - tereny planów Nr 4/02 i 5/02 - zachowanie zasad zagospodarowania określonych w rozporządzeniu Nr 1 1/93 Wojewody Rzeszowskiego z dnia 16 marca 1993 r. w sprawie utworzenia Czarnorzecko - Strzyżowskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Województwa Rzeszowskiego Nr 3 poz. 35),

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

- 2) w bezpośrednim sąsiedztwie zabytkowego kościoła objętego szczególną ochroną konserwatorską - plan Nr 1/02,

W rozdziale § 3. Ustala się następujące przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu w granicach poszczególnych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego terenów położonych we wsi Wielopole Skrzyńskie.

3. 1. Plan Nr 1/02 przedstawiony w załącznikach graficznych nr 1 i nr 14 do uchwały.

- 1) Przedmiotem ustaleń planu jest teren działki nr ewid. 1927/2 i cz. działek nr ewid. 1923/2, 1927/4, 1924 o łącznej powierzchni około 0,09 ha położony we wsi Wielopole Skrzyńskie w sąsiedztwie kościoła i zabudowy przyrynkowej.
- 2) W granicach planu ustala się następujące przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu:
 - a) teren oznaczony symbolem UP przeznacza się pod usługi publiczne,
 - b) istniejący na terenie UP obiekt należy adaptować na budynek szkolny,
 - c) dopuszcza się zmianę funkcji obiektu w ramach usług publicznych,
 - d) w zagospodarowaniu terenu i kształtowaniu zabudowy obowiązuje uwzględnienie warunków określonych przepisami szczególnymi w zakresie ochrony dóbr kultury w związku z położeniem w strefie konserwatorskiej,
 - e) dopuszcza się rozbudowę i przebudowę obiektu, z zachowaniem jego wysokości nie przekraczającej 2 kondygnacji oraz kształtu i pokrycia dachu określonych w § 2 ust. 3 pkt. 1 lit. bid.
 - f) dostępność komunikacyjna bezpośrednio z drogi powiatowej lub poprzez drogi wewnętrzne graniczące z terenem UP,
 - g) w granicach terenu zapewnić miejsca postojowe dla samochodów osobowych w ilości niezbędnej dla obsługi obiektu,
 - h) teren ogrodzić ogrodzeniem trwałym,
 - i) w granicach terenu dopuszcza się przebieg istniejących i projektowanych sieci infrastruktury technicznej z zachowaniem przepisów szczególnych w tym zakresie,
 - j) pozostałe zasady jak w ustaleniach ogólnych w § 2.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

5.1.2 Strategia Rozwoju Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2015-2020⁷⁹

Strategia Rozwoju Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2015-2020 została uchwalona uchwałą Rady Gminy z dnia 24 maja 2016 r. Nr XIX/108/16.

Działania odnoszące się w znacznym stopniu do problematyki ochrony i opieki nad zabytkami znalazły się m.in. Przedsięwzięcia III: Poprawa jakości oświaty i kultury na terenie gminy Wielopole Skrzyńskie:

- Cel strategiczny: Poprawa jakości infrastruktury kulturalno – oświatowej oraz podjęcie działań sprzyjających rozwojowi kultury wśród mieszkańców.

Cel szczegółowy:

- 1) Rozwój i modernizacja infrastruktury oświatowo – kulturowej. Systematyczna modernizacja placówek dydaktycznych, rozbudowa i wyposażenie obiektów sportowych, modernizacja i wyposażenie ośrodków kultury,
- 2) Zwiększenie dostępu do kultury jako sposobu spędzania wolnego czasu:
 - organizacja imprez kulturalno-turystycznych jako sposób spędzania wolnego czasu,
 - udostępnianie obiektów kulturalnych społeczności lokalnej,
 - inspirowanie działań mających na celu poszerzenie zakresu działalności miejscowych domów kultury,
- 3) Wyrównanie szans w kształceniu, oraz stworzenie optymalnych warunków kształcenia dla dzieci i młodzieży:
 - zwiększenie dostępu do nauki języków obcych,
 - zachęcenie młodzieży do udziału w życiu społecznym i publicznym gminy,
 - rozszerzenie pozalekcyjnej oferty zajęć dla dzieci i młodzieży,
 - współpraca z organizacjami pozarządowymi w celu wykorzystania szansy na sfinansowanie zajęć pozalekcyjnych.

⁷⁹Strategia Rozwoju Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2015-2020, Uchwała nr XIX/108/2016 Rady Gminy w Wielopolu Skrzyńskim z dnia 24 maja 2016 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

5.1.3 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wielopole Skrzyńskie⁸⁰

W zał. nr 5 zaprezentowane zostały uwarunkowania wynikające z występowania obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów szczególnych - historyczne i kulturowe.

Zostały w nim wymienione obiekty i założenia wpisane do rejestru zabytków, obiekty i założenia wartościowe chronione w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz obszary i obiekty zabytkowe proponowane do objęcia ochroną - formy ochrony.

- STREFA „B” – ochrona zachowanych elementów zabytkowych:
 - ✓ B – 1 obejmuje średniowieczny układ urbanistyczny dawnego miasteczka Wielopole Skrzyńskie. Na obszarze tym ochronie konserwatorskiej podlegałyby zachowane założenie rynkowe z wychodzącymi zeń ulicami, podział działek przyrynkowych, pozostałości dawnych wałów obronnych, istniejąca dawna zabudowa miejska - zarówno murowana jak i drewniana, położona w rynku i przy uliczkach,
 - ✓ B – 2 obejmuje teren położony w bezpośrednim sąsiedztwie zabytkowego, drewnianego zespołu kościelnego w Brzezinach objętego strefą A. Na obszarze tym znajdują się obiekty o cechach zabytkowych: budynek dawnej plebani wraz z zabudowaniami gospodarczymi, pozostałości po stawach, starodrzew, ogrodzenie z żywopłotu grabowego – ogrodu plebańskiego, dwa cmentarze parafialne, drewniana kostnica.

- STREFA „E” – ochrona ekspozycji obiektów zabytkowych

Strefa ta obejmuje tereny stanowiące zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów i obiektów zabytkowych. Ochrona konserwatorska w tej strefie polega przede wszystkim na zakazie wznoszenia obiektów kubaturowych mogących zniekształcić ekspozycję zespołów zabytkowych.

⁸⁰Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wielopole Skrzyńskie, Uchwała nr XXXIII/191/2002 z dnia 20 marca 2002 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

- ✓ E – 1 ekspozycja zabytkowego parku w Broniszowie od strony południowej, z drogi relacji Wielopole Skrzyńskie – Ropczyce,
- ✓ E – 2 ekspozycja zespołu kościelnego w Brzezinach od strony drogi,
- ✓ E – 3 ekspozycja na Wielopole Skrzyńskie od nowej obwodnicy

- **STREFA „K” – ochrona krajobrazu kulturowego**

Strefa ta obejmuje obszary bezpośrednio związane z układem historycznym, znajdujące się w jego otoczeniu. Działalność konserwatorska w tej strefie winna zmierzać do zachowania bądź częściowego odtworzenia elementów krajobrazu urządzonego. Dla obszaru gminy wyznaczono strefy K obejmujące tereny krajobrazu kulturowego utworzonego integralnie z interesującym krajobrazem naturalnym powiązanego przeważnie z układem ruralistycznym. Zabrania się lokalizacji na obszarze strefy obiektów o dużej kubaturze, funkcji szkodliwej dla środowiska i dysharmonizujących z tradycyjną zabudową i naturalnym otoczeniem. Nowa zabudowa winna być lokalizowana na historycznie zagospodarowanym terenie, zgodnie z wytycznymi do ochrony układów ruralistycznych (pkt. IV/8) winna być zachowana naturalna rzeźba terenu z ukształtowanymi jarami, wąwozami, w których często płyną ciekły wodne oraz naturalne zadrzewienie wąwozów i wzdłuż cieków wodnych. Zaleca się zachowanie bez zabudowy naturalnych kompleksów łąk nadrzecznych, stanowiących tereny zalewowe.

- ✓ K – 1 krajobraz kulturowy wsi Broniszów,
- ✓ K – 2 krajobraz kulturowy Wielopola Skrzyńskiego – Konice,
- ✓ K – 3 krajobraz kulturowy Wielopola Skrzyńskiego – Nowa Wieś ,
- ✓ K – 4 krajobraz kulturowy Glinika.

- **STREFA „H” – ochrona obszarów historycznego zainwestowania**

Strefa ta obejmuje obszary, na których zachowały się w reliktovej formie fragmenty historycznych założeń planistycznych lub zabudowy. W strefie tej nie postuluje się odtwarzania dawnego układu (z uwagi na jego zachowaną szczątkową formę), lecz pozostawienie istniejących reliktyw w pierwotnym stanie, ewentualnie wkomponowanie ich – pod nadzorem konserwatorskim – w nową zabudowę.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

- ✓ H – 1 obszar historycznego zainwestowania w Brzezinach obejmujący kuźnię, organistówkę, dworzysko i kapliczkę ze św. Janem Nepomucenem,
- ✓ H – 2 obszar historycznego zainwestowania w Nawsiu Górnym – Folwark obejmujący dawne założenie dworskie z połowy XIX w.,
- ✓ H – 3 obszar historycznego zainwestowania w Wielopolu Skrzyńskim

- **STREFA „U” - ochrona zachowanych układów urbanistycznych**

Układy ruralistyczne obejmują historyczne układy planistyczne wsi. Na obszarach tych nowa zabudowa może być lokalizowana z maksymalnym zachowaniem istniejących już układów działek, bez dalszego ich dzielenia.

Wytyczne do nowej zabudowy oraz remontów istniejącej winny być wydawane przez Gminne służby budowlane. Winny one uwzględniać następujące wymogi konserwatorskie:

- nowe obiekty winny bryłą, wysokością, detalem i kształtem symetrycznych, wysokich dachów nawiązywać do historycznych rozwiązań architektonicznych, (najważniejsze są obiekty parterowe o rzucie wydłużonego prostokąta),
- układ zabudowy na działce winien wynikać z historycznego układu zabudowy wiejskiej,
- zaleca się utrzymanie istniejącej drewnianej zabudowy, kwalifikującej się do zachowania ze względu na stan techniczny, poprzez remont i adaptację dla współczesnych potrzeb, przy zachowaniu ogólnego charakteru architektury obiektu, (tj. bryły, wysokości, kształtu dachu, detalu architektonicznego, niewskazane jest zastosowanie sidingu innego niż drewniany
- podczas remontów obiektów dysharmonizujących z historyczną zabudową należy dokonywać ich korekty estetycznej np. poprzez wprowadzenie tradycyjnej formy dachu,
- jako pokrycie dachu należy stosować dachówkę ceramiczną lub inny materiał imitujący ją formą i kolorem.

Obligatoryjne zastosowanie się do w/w wymogów, a w szczególności zastosowanie wysokich symetrycznych dachów krytych odpowiednim materiałem o barwie dachówki ceramicznej pozwoli w perspektywie parunastu lub kilkudziesięciu lat zaakcentować historyczny układ planistyczny wsi oraz nada estetyczny wygląd tej zabudowie poprzez likwidację szpecącej architektury.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

- ✓ U – 1 obszar zachowanego układu urbanistycznego wsi Glinik,
- ✓ U - 2 obszar zachowanego układu urbanistycznego Wielopola Skrzyńskiego – Rzegocin,
- ✓ U – 3 obszar zachowanego układu urbanistycznego Wielopola Skrzyńskiego – Konice.

- **STREFA „OW” – obserwacji archeologicznych**

W strefie tej znajdują się tereny o domniemanym, na podstawie badań lub przekazów źródłowych, występowaniu reliktywów archeologicznych. Na obszarze tym wszelka działalność inwestycyjna musi być dokonywana pod nadzorem archeologiczno – konserwatorskim. W przypadku prac prowadzonych przez prywatnych inwestorów istnieje obowiązek zlecenia przez nich sondażowych badań lub nadzorów archeologicznych.

W załączniku nr 17 zaprezentowane zostały kierunki rozwoju turystyki, kultury rekreacji i sportu.

Kierunki rozwoju turystyki:

- ✓ Turystyka krajoznawcza – związana z historią, walorami urbanistyczno – architektonicznymi, zbiorami muzealnymi i walorami przyrodniczymi,
- ✓ Obsługa turystyki tranzytowej,
- ✓ Rekreacja i zagospodarowanie czasu wolnego mieszkańców i turystów zatrzymujący się na czas dłuższy,
- ✓ Turystyka edukacyjna.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

5.2 Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Wielopole Skrzyńskie

Zgodnie z zaleceniami NID rozdział obejmuje zwięzłą charakterystykę dziedzictwa kulturowego na tle zarysu historii gminy. Nie jest to monografia historyczna ani opracowanie etnograficzne.

5.2.1 Zarys historii rozwoju przestrzennego gminy

Broniszów

Miejscowość graniczy od północy z gminą Ropczyce., rozciąga się wzdłuż drogi lokalnej i potoku Broniszowianka będącego dopływem Wielopolki.

Dokumenty z 1488 r. wymieniają Broniszów jako wieś przyległą do Wielopola. Po 1578 r. Broniszów wykupiła rodzina Klęczyńskich. Kataster gruntów z 1535 r. pozwala dokładnie opisać Broniszów, zawarto w nim notkę, iż działała we wsi karczma, młyn oraz będący prywatną własnością folwark. W późniejszym okresie właścicielami były rodziny Gruszczyńskich, Sieradzkich, Herów, Kupków. W 1918 r. majątek na mocy spadku przeszedł na własność Jerzego Fiericha – profesora UJ w Krakowie, który był właścicielem aż do roku 1944. Stąd też w czasie okupacji w dworze broniszowskim ukrywali się profesorowie UJ. W 1944 r. na mocy reformy rolnej majątek dworski został rozparcelowany, ziemie otrzymali rolnicy z Broniszowa, Niedźwiady, a nawet Ropczyc. Wspomnieć należy, iż w Broniszowie urodził się sławny uczony i chemik Karol Olszewski.

Broniszów zachował układ przestrzenny z końca XIII w., charakter zabytkowy posiadają dwie drewniane zagrody z początku XX w. Na zachodnim skraju wsi Broniszów przetrwał stary park podworski, założony w XVIII w., a rozbudowany na przełomie XIX i XX wieku. Blisko parku znajdują się pozostałości po zespole dworskim. Obecnie wdowa po ostatnim właścicielu Jerzym Fierichu, w wyniku starań, odzyskała teren podworski i przekazała go Akademii Ekonomicznej w Krakowie.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Brzeziny

Brzeziny położone są w zachodniej części gminy, w dolinie rzeki Brzezinki. Założnikiem wsi był przysiółek Baj, niegdyś – Boj, gdzie w 1266 r. rozegrała się bitwa pomiędzy rycerstwem polskim a rusko – tatarsko-litewskimi oddziałami. W 1353 r. Kazimierz Wielki nadał wieś wraz z innymi dobrami – Gorajskim. W 1497 r. właścicielem był Stanisław Rokosz, którego herb „Ostoja” umieszczony jest na zabytkowej chrzcielnicy w kościele parafialnym w Brzezinach. Szczególnie tragiczny przebieg miała we wsi rabacja w 1846 r. Zbuntowani chłopcy zamordowali 10 osób.

Parafia w Brzezinach powstała w drugiej połowie XIV wieku. Kościół parafialny p.w. św. Mikołaja poświęcono w 1501 r. Na wyposażenie kościoła składa się szereg cennych obiektów. W Brzezinach znajduje się zespół dworski, w którego skład wchodzi: dwór drewniany, częściowo murowany z XVIII w., park oraz drewniana stajenka z 1905 r. Niedaleko dawnego dworu znajduje się spichlerz dworski z ok. 1900 r. – drewniany, konstrukcji zrębowej. Zespół dworski jest bardzo mocno zdewastowany. Na jego terenie stoi drewniany krzyż, ufundowany na pamiątkę 50. rocznicy powstania styczniowego.

Glinik

Pierwszy źródłowy zapis dotyczący Glinika pochodzi z 1282 r. Około XV w. Glinik jako część dzierżawy ropczyckiej wchodził w skład dóbr królewskich. Dzierżawcami Glinika byli m.in. Czyżewski – starosta krakowski, Świerczowski – kasztelan krakowski, Jan Tarnowski – hetman wielki koronny. W Gliniku istniał folwark, w którym w 1874 r. urodził się znany poeta i pisarz Jerzy Żuławski. W latach 1870- 1876 we wsi działał tzw. spichlerz zsypany, w którym bogaci rolnicy gromadzili zboże, które z kolei wiosną pożyczali biedni i oddawali z nawiązką po żniwach. Zebrane w ten sposób ziarno sprzedawano, a pieniądze przeznaczano na zorganizowanie we wsi szkoły. W 1982 r. została utworzona parafia w Gliniku, który dotychczas należał do parafii Łączki Kucharskie. W latach osiemdziesiątych wybudowano kościół p.w. Maksymiliana Kolbe. Na uwagę zasługuje zabytkowa kapliczka, wzniesiona ok. 1860 r., prostokątna, z kamienia, z rzeźbą ludową – Chrystusa Ukrzyżowanego.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Nawsie

Wschodnią część gminy zajmuje miejscowość Nawsie, składająca się z Nawsia Górnego i Dolnego. Najwyższym wzniesieniem wsi jest Kamieniec (414 m n.p.m.). Pierwsze wzmianki o Nawsiu pochodzą z 1604 r. Istniejący folwark w Nawsiu Górnym przy granicy z Zawadką wchodził w skład majątku Wielopola. Ostatnim właścicielem majątku był Wojciechowski, który sprzedał go w 1908 r. W 1933 r. ustawa samorządowa włączyła Nawsie do gminy Wielopole Skrzyńskie, a w 1983 r. Nawsie zostało odłączone od parafii w Wielopolu. Przy znacznym udziale parafian powstała we wsi nowa świątynia p.w. św. Andrzeja Boboli. Dwór w Nawsiu został zapewne wzniesiony ok. połowy XIX w. przy folwarku Skrzyńskich. W przysiółku Radaj znajduje się drewniana kuźnia, częściowo oszalowana, z zachowanym kompletem narzędzi, który obecnie jest sporadycznie użytkowany. We wsi zachowała się również zabudowa drewniana oraz liczne kapliczki i krzyże przydrożne

Wielopole Skrzyńskie

Osada w Wielopolu istniała już w XI w. , przez którą prowadziła droga handlowa z Sandomierza w kierunku przełęczy karpackich na Węgry. Przymuszczalnie na Straszowej Górze powstał we wczesnym średniowieczu gród obronny, a później obok rozwinęła się osada. Prawa miejskie wieś otrzymała około 1348 r. jako Furtsenberg i utraciła w okresie międzywojennym. O awansie do grona miast zadecydowało położenie Wielopola na drodze handlowej z Sandomierza przez Ropczyce, doliną Wielopolki, w kierunku przełęczy karpackich na Węgry. Sprzyjało to rozwojowi rzemiosła (kowalstwo, kołodziejstwo, szewstwo) oraz bazy bezpiecznego postoju. W 1580 r. na dobrach plebańskich właściciel Wielopola Kasper Maciejowski wybudował zamek o cechach renesansowych (rozebrany w 1907 r.). W XIX w. wzniesiono w południowo – zachodnim narożniku rynku synagogę (w tym okresie Żydzi stanowili połowę mieszkańców Wielopola). Upadek miasta nastąpił w wyniku kolejnych wojen, epidemii, ruchów społecznych (rzeź galicyjska), pożarów i rabacji.

Do obiektów godnych zainteresowania należy:

- Zespół kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, wzniesiony po roku 1654, o charakterze barokowym, murowany,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

- Ośrodek Dokumentacji i Historii Regionu - Muzeum Tadeusza Kantora, mieszczący się w starej plebanii z XIX w., gdzie urodził się i mieszkał Tadeusz Kantor (1915 – 1990 r.), malarz, dramaturg, scenograf i reżyser,
- Kapliczka św. Floriana i Sebastiana stojąca na rynku z początku XIX w.,
- Liczne drewniane domy z XIX w.,
- Pozostałości po fortyfikacjach i obwarowaniach miejskich,
- Cmentarze znajdujące się wokół Wielopola stanowiący ważny element krajobrazu kulturowego.

5.2.2 Krajobraz kulturowy

W rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2016 r., poz. 1446 z późn. zm.) krajobraz kulturowy to postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka.

Gmina Wielopole Skrzyńskie położona jest w środkowo-zachodniej części województwa podkarpackiego, w powiecie ropczycko-sędziszowskim. Powiat zajmuje 549 m² i liczy 70 tys. Mieszkańców. Gmina zajmuje powierzchnię 9 355 ha, co stanowi 0,5% powierzchni województwa podkarpackiego, oraz 17% powierzchni powiatu ropczycko-sędziszowskiego. Z gminą sąsiaduje 9 gmin: Czudec, Brzostek, Strzyżów, Wiśniowa, Frysztak, Dębica, Ropczyce, Sędziszów Małopolski i Iwierzycy. Przez Wielopole przebiega droga krajowa nr 986 relacji Tuszyna – Ropczyce - Wiśniowa. W skład gminy oprócz Wielopola Skrzyńskiego wchodzi następujące wsie: Broniszów, Brzeziny, Glinik i Nawsie.

Gmina Wielopole Skrzyńskie położona jest geograficznie w Prowincji Karpat i Podkarpacia, Prowincji Zewnętrznych Karpat Zachodnich. Południowo – zachodnie krańce gminy położone są w obszarze Czarnorzecko - Strzyżowskiego Parku Krajobrazowego. Obszar gminy charakteryzuje się bardzo urozmaiconą rzeźbą terenu, który tworzy szereg wysokich wzgórz, porozcinanych dolina rzeki Wielopolki i jej licznymi dopływami.

Bardzo dobrze rozwinięta sieć dróg gminnych, powiatowych i wojewódzkich oraz funkcjonujące linie autobusowe umożliwiają dobrą komunikację z okolicznymi miastami - Ropczycami, Strzyżowem, Sędziszowem Małopolskim, Rzeszowem. Główna droga nr 986

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Tuszyma - Ropczyce-Wiśniowa umożliwia dojazd w Bieszczady z rejonów Ropczyc i Mielca. Teren gminy położony pod względem fizyczno-geograficznym znajduje się w Prowincji Karpat i Podkarpacia, Podprowincji Zewnętrznych Karpat Zachodnich, Makroregionie pogórzy Środkowo-Beskidzkich i Mezoregionie Pogórza Strzyżowskiego.

Południowo-zachodnia i wschodnia część gminy, znajduje się w obszarze Czarnorzecko - Strzyżowskiego Parku Krajobrazowego zajmującego 1195 ha obszaru gminy. Region, w którym leży gmina charakteryzuje się wysokimi walorami krajobrazowymi, urozmaiconą rzeźbą terenu, wieloma zabytkami wartymi zobaczenia, co umożliwia wykorzystanie tego obszaru do rozwoju różnych form turystyki i agroturystyki.

Obszary zabudowane zajmują zaledwie kilka procent powierzchni gminy Wielopole Skrzyńskie. Dominuje zabudowa mieszkaniowa zagrodowa ale także występuje zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna wolnostojąca nie związana z produkcją rolną, głównie we wsi Wielopole Skrzyńskie oraz kamieniczki mieszkaniowo- usługowe w pierzejach przyrynkowych. Występuje również zabudowa usługowa komercyjna i publiczna, produkcyjna, magazynowa, gospodarcza, infrastrukturalna. Tereny zabudowane to także tereny dróg oraz tereny infrastruktury technicznej. Na terenach poszczególnych wsi istniejąca zabudowa zlokalizowana jest różnorodnie. W przewadze skupiona jest wzdłuż ciągów ulicznych we wsiach: Nawsie, Wielopole Skrzyńskie, Broniszów i Glinik, a szeroko rozproszona we wsi Brzeziny.

Na obszarze gminy głównie wśród zabudowy mieszkaniowej istnieje wiele przykładów tradycyjnej dla tych okolic architektury. Architektura nowszej zabudowy jest raczej uniwersalna, podobna do tego typu zabudowy na terenie całego kraju, trudno w niej doszukać się indywidualnych elementów.

Spośród licznych zabytków tego regionu na uwagę zasługują:

- zespół Kościoła Parafialnego w Brzezinach - kościół p.w. św. Mikołaja Biskupa z II połowy XV wieku
- zespół Kościoła Parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP w Wielopolu Skrzyńskim (kościół z 1654 r., dzwonnica z początku XIX wieku, znajduje się w nim m.in. Chrzcielnica z 1800r. oraz obraz Matki Bożej Różańcowej wykonany w XVIII wieku),

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

- plebania z 1880 r.-dom rodzinny Tadeusza Kantora, obecnie Ośrodek Dokumentacji i Historii Regionu- Muzeum T. Kantora (obok Kościoła Parafialnego w Wielopolu Skrzyńskim),
- pozostałości parku dworskiego w Broniszowie,
- zespół dworski w Brzezinach (dwór z I połowy XIX wieku, spichlerz drewniany z 1900 r., stajenka drewniana z 1905 r., park podworski z XIX wieku),
- zabytkowe kapliczki przydrożne,
- domy, zagrody, spichlerze i kuźnie.

W gminie Wielopole Skrzyńskie licznie występują twory przyrody spełniające kryteria uznawania za pomnik przyrody. Na skraju wsi Broniszów, przy drodze uwagę zwraca wzgórze z resztkami pięknego niegdyś parku krajobrazowego. Choć mocno przetrzebiony, zachował walory widokowe. Ocalało też kilka lip i dębów. Wśród nich ochronie pomnikowej podlegają: lipa szerokolistna (2 egzemplarze), lipa drobnolistna (1 egzemplarz), dąb szypułkowy (2 egzemplarze). Na szczególną uwagę zasługuje lipa szerokolistna o imponujących rozmiarach. Jej obwód na wysokości 1,3 m wynosi 785 cm, a wysokość 26 m. Jest to najgrubsza i najstarsza lipa w gminie, której wiek szacuje się na około 400 lat. Wraz z całym parkiem podlega Krakowskiej Akademii Ekonomicznej w Krakowie, która jest wieczystym użytkownikiem.

Nie bez znaczenia jest również bogata historia gminy Wielopole Skrzyńskie – w tym regionie w miejscowości Broniszów urodził się prof. dr Karol Olszewski, chemik, fizyk, odkrywca ciekłego tlenu i azotu; doc. Franciszek Kotowski urodzony w Brzezinach – twórca szybowca wyczynowego „Mucha” oraz „Rekin”; w Gliniku urodził się dr Jerzy Żuławski - dramaturg, poeta, powieści pisarz, eseista; zaś z samego Wielopola Skrzyńskiego pochodzi Tadeusz Kantor - malarz, dramaturg, scenograf i reżyser.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

5.2.3 Obiekty zabytkowe nieruchome na terenie Gminy Wielopole Skrzyńskie

5.2.3.1 Obiekty objęte wpisem do rejestru zabytków

Do rejestru zabytków nieruchomych z terenu Gminy Wielopole Skrzyńskie wpisano najcenniejsze zabytki. Należy do nich:

- **Broniszów**

Pozostałości parku dworskiego, nr rejestru A-1225 z dnia 22.01.1991 r.

Po prawej stronie drogi Wiśniowa – Ropczyce, między Glinikiem i Łączkami Kucharskimi, na stromym wzgórzu, widnieją resztki parku krajobrazowego. Część drzewostanu wycięto, zostały się jednak pomnikowe dęby i lipy, mogące zaświadczyć o XVIII-wiecznym rodowodzie parku. U podnóża wzniesienia pozostały ślady stawów dworskich. W południowej części parku, w otoczeniu starodrzewu, stał niewielki dworek. Wzniesiony prawdopodobnie na przełomie XVIII i XIX w. był parterową, murowaną budowlą, nakryta czterospadowym dachem, otwartą na ogród przeszkloną werandą. Wejście do dworku ocieńczał drewniany ganek. Gładkie ściany dzielił rytm prostokątnych, wielo-kwaterowych okien. Powyżej dworu, na trawiastym stoku odnaleźć można zarysy umocnień ziemnych, wskazujących na istnienie w tym miejscu starszego dworu obronnego, a może nawet średniowiecznego gródka.

- **Brzeziny**

Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Mikołaja Bpa(kościół, dzwonnica) nr rejestru A-348 z dnia 23.09.1936 r., 25.05.1954 r.

Powstanie parafii w Brzezinach datuje się na połowę XIV w. (zachowana jest data 1353), zaś sam kościół wzniesiono znacznie później, bo w drugiej połowie XV w. Kościół został konsekrowany w 1501 r. Pierwotnie była to budowla utrzymana w stylu późnogotyckim, składająca się z prezbiterium i szerszej nawy. W 1933 r. ks. Mikołaj Piechura dokonał gruntownej przebudowy kościoła, nadając świątyni kształt krzyża. W XVII w. obok kościoła od strony zachodniej, powstała potężna wolnostojąca dzwonnica konstrukcji słupowo-ramowej z nadwieszoną izbicą, nakryta dzwonowatym hełmem, która mieści stare dzwony.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

- **Brzeziny**

Plebania, nr rejestru A-349 z dnia 27.04.2009 r., zlokalizowana obok kościoła p.w. Św. Mikołaja Bpa, zbudowana w 1914 r.

- **Brzeziny**

Zespół dworski (dwór, spichlerz, park) nr rejestru A-983 z dnia 04.10.1976 r.

We wsi od wieków był folwark. Najpierw zamieszkiwali go sołtysi zarządzający wsią w imieniu duchowieństwa. Później przechodził w ręce kolejnych dzierżawców. W końcu XVIII wieku dzierżawcą był niejaki Mikułowski, w 1829 r. Świerzyński. W latach 1845 – 1851 dzierżawił posiadłość Rudolf Śląski, a potem jego synowie – Julian i Stefan. Majątek liczył 450 ha, ale został rozparcelowany. Przy dworze pozostało 29 ha. W 1932 roku kupił go pułkownik Franciszek Żarnowski. Zespół dworski składał się wówczas z dworu ze stawem oraz kilku budynków gospodarczych – drewnianych i murowanych. Po burzliwych latach wojny i przemian ustrojowych znów zmienił właścicieli. Budynek dworski istnieje do dziś, ale został tak bardzo przebudowany, że utracił cechy zabytkowe.

- **Wielopole Skrzyńskie**

Zespół kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP (kościół), nr rejestru A-1034 z dnia 10.08.1979 r.

Kościół usytuowany w zachodnim narożu rynku. Wzniesiony po 1678 r., konsekrowany w 1685 r. Do najważniejszych zabytków znajdujących się w kościele można zaliczyć: żelazne drzwi w wejściu do prezbiterium od zakrystii pochodzące z przełomu XV i XVII wieku, dwa ołtarze boczne z XVII wieku. Usytuowana obok kościoła dzwonnica typu arkadowego stanowiąca element ogrodzenia, z początku XIX wieku oraz ogrodzenie kościelne na kamiennym podmurowaniu, podzielone na przęsła z początku XX wieku. W kościele 15 grudnia 1983 roku odbyła się prezentacja spektaklu "Wielopole, Wielopole" - Tadeusza Kantora.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

- **Wielopole Skrzyńskie - plebania - miejsce narodzin Tadeusza Kantora, nr rejestru 28 z dnia 21.09.2000 r.**

Budynek plebanii został wzniesiony obok kościoła p.w. Wniebowzięcia NMP. Zbudowany na początku XIX wieku na planie prostokąta, parterowy z balkonem wspartym na sześciu ozdobnych filarach. W starej plebani 6 kwietnia 1915 r. przyszedł na świat Tadeusz Kantor. W 1990 roku stara plebana została opuszczona przez parafię. Zrodził się wówczas pomysł utworzenia tutaj izby pamięci lub muzeum poświęcone Tadeuszowi Kantorowi. 26 maja 1996 r. została otwarta Izba Pamięci Tadeusza Kantora. Niestety z uwagi na zły stan techniczny obiektu "Izba pamięci" wkrótce została zamknięta. W pierwszych latach XXI wieku po remoncie w starej plebani mieści się Ośrodek Dokumentacji Historii Regionu im. Tadeusza Kantora.

5.2.3.2 Obiekty znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446 z późn. zm.). Gminy mają dbać między innymi o „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie”, a także zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

Zgodnie z art. 22 ust 4. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r., ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2016 poz. 1330, 1887) „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy”. Natomiast ust. 5 określa zakres gminnej ewidencji zabytków:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661).

Gminna ewidencja zabytków nie jest jedną z form ochrony zabytków wymienionych w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446 z późn. zm.) oraz zgodnie z art. 21 jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2010 nr 75 poz. 474) istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy i Zagospodarowanie Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętym między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Gminna Ewidencja Zabytków obejmuje zabytki znajdujące się na terenie Gminy Wielopole Skrzyńskie. Zawiera obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa podkarpackiego oraz obiekty znajdujące się na kartach adresowych GEZ (nie figurujące w rejestrze) a także stanowiska archeologiczne z terenu gminy. Ewidencja ta jest podstawą do sporządzenia *Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Wielopole Skrzyńskie*.

Zabytki zawarte w Gminnej Ewidencji Zabytków (łącznie liczba 136 obiektów) to przede wszystkim budynki mieszkalne (w większości domy drewniane) i gospodarcze, kapliczki, figury, zespoły dworskie, zespoły kościołów parafialnych. Zachowane obiekty pochodzą najczęściej z II połowy XIX w. oraz z I połowy XX w. Spośród obiektów zabytkowych na obszarze gminy najlepiej zachowane są kościoły. W bardzo dobrym bądź dobrym stanie jest również większość występujących na terenie gminy kapliczek. Wymagają one jednak bieżących prac konserwatorskich i pielęgnacyjnych, w tym dbania o zachowanie ekspozycji. Tradycyjna zabudowa drewniana (w tym zagrodowa) w większości przypadków jest w złym stanie. Części drewnianych budynków mieszkalnych i gospodarczych bez szybkiego podjęcia prac remontowych zagraża postępujące niszczenie.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

ID	Miejscowość	Obiekt	Adres	Materiał	Datowanie	Rejestr zabytków
1	Broniszów	Układ przestrzenny wsi	-	-	k. XIV	-
2	Broniszów	Kapliczka	obok nr 72	mur.	XIX (XX) ?	-
3	Broniszów	Kapliczka	obok nr 187	mur.	XIX/XX	-
4	Broniszów	Kapliczka	przyś. Zalesie	mur.	3 ćw. XIX w.	-
5	Broniszów	Krzyż z kapliczką szafkową	obok nr 87	drewn.	1950	-
6	Broniszów	Szkoła	obok domu nr 199	drewn.	1928	-
7	Broniszów	Pozostałości zespołu dworskiego-figura NMP Niepokalanie Poczętej	przy drodze głównej na Ropczyce	bet.	XX	-
8	Broniszów	Pozostałości zespołu dworskiego - pozostałości parku	przy drodze głównej	-	XIX	A-1225 22.05.1991
9	Broniszów	Pozostałości zespołu dworskiego - piwnica	pozostałości po parku dworskim	mur.	zap. k. XIX	-
10	Broniszów	Pozostałości zespołu dworskiego - dwa stawy	pozostałości po parku dworskim	-	XX w.	-
11	Broniszów	Zagroda - dom	nr 116	drewn.	I. 20 XX	-
12	Broniszów	Zagroda - piwnica	nr 116	mur.	I. 20 XX	-
13	Broniszów	Zagroda - dom	nr 118	drewn.	1922	-
14	Broniszów	Zagroda - stajnia ze stodołą	nr 118	drewn.	1922	-
15	Broniszów	Zagroda - dom	nr 186	drewn.	I. 30 XX	-
16	Broniszów	Zagroda - spichlerz	nr 186	drewn.	I. 30 XX	-
17	Brzeziny	Układ przestrzenny wsi przysiółkowej	-	-	XIV- pocz. XX	-
18	Brzeziny	Zespół kościoł par. p.w. Św. Mikołaja Bpa - kościół	Nr 619	drewn.	k. XV	A-348 23.09.1936 25.05.1954
19	Brzeziny	Zespół kościoła par. p.w. Św. Mikołaja Bpa - dzwonnica	obok kościoła parafialnego	drewn.	XVII (?)	A-348 23.09.1936 25.05.1954
20	Brzeziny	Zespół kościoła par. p.w. Św. Mikołaja Bpa - ogrodzenie	wokół kościoła parafialnego	drewn.	XVIII	-

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

ID	Miejscowość	Obiekt	Adres	Materiał	Datowanie	Rejestr zabytków
21	Brzeziny	Zespół kościoła par. p.w. Św. Mikołaja Bpa - ślady fosy ziemnej	obok kościoła parafialnego	-	XVII (?)	-
22	Brzeziny	Zespół kościoła par. p.w. Św. Mikołaja Bpa - starodrzew	wokół kościoła parafialnego	-	XVII	-
23	Brzeziny	Zespół kościoła par. p.w. Św. Mikołaja Bpa - plebania	obok kościoła parafialnego	mur.	XIX-1914	A-349 27.04.2009
24	Brzeziny	Zespół kościoła par. p.w. Św. Mikołaja Bpa - spichlerz		drewn.	XIX	-
25	Brzeziny	Zespół kościoła par. p.w. Św. Mikołaja Bpa - stodoła	wokół kościoła parafialnego	drewn.	XIX	-
26	Brzeziny	Kapliczka p.w. NMP	przy starej drodze	drewn.	przed 1846	-
27	Brzeziny	Kapliczka p.w. Św. Jana Nepomucena	przy drodze do Małej i do przyś. Baj	mur.	po poł. XIX	-
28	Brzeziny	Kapliczka p.w. Św. Jana Nepomucena	w "Rynku", dworska, obok nr 605	Mur./ kam.	1882	-
29	Brzeziny	Kapliczka słupowa	w "Rynku", obok nr 78	kam.	1890	-
30	Brzeziny	Kapliczka	w przyś. Zalas (pod lasem), obok nr 202	drewn.	1922	-
31	Brzeziny	Kapliczka	obok nr 392 - dział Nowa Wieś	mur.	XIX/XX	-
32	Brzeziny	Kapliczka	przy starej drodze, obok nr 574	mur.	ok. poł. XIX	-
33	Brzeziny	Kapliczka	w przyś. Zalesie, obok nr 185	mur.	1885	-
34	Brzeziny	Zespół dworski - dwór	w przyś. Berdechów	drewn., - mur.	XVIII/pocz. XIX	A-983 04.10.1976
35	Brzeziny	Zespół dworski - spichlerz		drewn.	I. 20 XX	A-983 04.10.1976
36	Brzeziny	Zespół dworski - pozostałości parku	wokół dworu	-	XIX	A-983 04.10.1976
37	Brzeziny	Zagroda - dom	nr 180	drewn.	1904	-
38	Brzeziny	Zagroda - stodoła	nr 180	drewn.	1910	-

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

ID	Miejscowość	Obiekt	Adres	Materiał	Datowanie	Rejestr zabytków
39	Brzeziny	Zagroda - dom	nr 181	drewn.	1904	-
40	Brzeziny	Zagroda - stodoła	nr 181	drewn.	k. XIX	-
41	Brzeziny	Zagroda - bróg	nr 181	drewn.	ok. 1960	-
42	Brzeziny	Zagroda - dom	nr 246, przyś. Baj	drewn.	1891	-
43	Brzeziny	Zagroda - stodoła	nr 246, przyś. Baj	drewn.	1891	-
44	Brzeziny	Zagroda - dom	nr 290	drewn.	1920	-
45	Brzeziny	Zagroda - stodoła	nr 290	drewn.	1925	-
46	Brzeziny	Zagroda - dom	nr 296	drewn.	1912	-
47	Brzeziny	Zagroda - stodoła	nr 296	drewn.	1924	-
48	Brzeziny	Zagroda - piwnica	nr 296	mur. - kam.	1925	-
49	Brzeziny	Dom	nr 77	drewn.	pocz. XX	-
50	Brzeziny	Kuźnia	nr 77	drewn.		-
51	Brzeziny	Dom	nr 161	drewn.	1 poł. XIX	-
52	Brzeziny	Dom	nr 246	drewn.	pocz. XX	-
53	Brzeziny	Dom	nr 247	drewn.	1927	-
54	Brzeziny	Dom	nr 547	drewn.	1942	-
55	Brzeziny	Piwnica podworska	nr 607	kam. - ziem.	XVIII (?)	-
56	Glinik	Kapliczka	obok nr 22 (d. nr 4)	mur.	4 ćw. XIX	-
57	Glinik	Kapliczka	przy starej drodze z Wielopola do Ropczyc	mur.	1 poł. XIX	-
58	Glinik	Kapliczka	obok nr 199 (d. nr 119)	mur.	-	-
59	Glinik	Kapliczka	naprzecin nr 327	mur.	1925	-
60	Glinik	Kapliczka	obok nr 302a	mur.	4 ćw. XIX	-
61	Glinik	Kapliczka	obok nr 386	mur.	XIX/XX	-
62	Glinik	Kapliczka	w przyś. Łysa Góra, plac szkolny	mur.	4 ćw. XIX	-
63	Glinik	Krzyż z pasyjką	obok nr 26	drewn.	pocz. XX	-
64	Glinik	Kapliczka	w przyś. Lipowiec, w pobliżu domu nr 360	mur.	k. XIX	-
65	Glinik	Kapliczka słupowa	obok nr 111	kam.	1906	-
66	Glinik	Dom	nr 27	drewn.	1921	-
67	Glinik	Dom	nr 33	drewn.	XX	-
68	Glinik	Dom	nr 64	drewn.	k. XIX	-
69	Glinik	Dom	nr 85, bok 152	drewn.	1935	-
70	Glinik	Dom	nr 319, przyś. Lipowiec	drewn.	l. 30 XX	-

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

ID	Miejscowość	Obiekt	Adres	Material	Datowanie	Rejestr zabytków
71	Glinik	Dom	nr 311	drewn.	l. 30 XX	-
72	Glinik	Dom	nr 313	drewn.	XX	-
73	Glinik	Dom	nr 346, przyś. Lipowiec	drewn.	l. 30 XX	-
74	Glinik	Młyn	obok nr 116	drewn.	1936	-
75	Nawsie	Rządcówka	on. Domu nr 216	mur.	po 1849	-
76	Nawsie	Zagroda - dom	nr 208	drewn.	k. XIX	-
77	Nawsie	Zagroda - stodoła	nr 208	drewn.	k. XIX	-
78	Nawsie	Dom	nr 18	drewn.	1903	-
79	Nawsie	Dom	nr 29	drewn.	k. XIX	-
80	Nawsie	Dom	nr 41	drewn.	1910	-
81	Nawsie	Dom	nr 59	drewn.	1909	-
82	Nawsie	Dom	nr 77	drewn.	k. XIX	-
83	Nawsie	Dom	nr 102	drewn.	1927	-
84	Nawsie	Dom	nr 131	drewn.	1938	-
85	Nawsie	Dom	nr 138	drewn.	XX	-
86	Nawsie	Dom	nr 217	drewn.	1941	-
87	Nawsie	Kuźnia		drewn.	1928	-
88	Wielopole Skrzyńskie	Układ urbanistyczny	-	-	ok. 1380 - pocz. XX	-
89	Wielopole Skrzyńskie	Relikty fortyfikacji miejskiej	-	ziemn.	zap. XVI	-
90	Wielopole Skrzyńskie	Pozostałości fortyfikacji miejskiej	-	ziemn.	XV, XVIII	-
91	Wielopole Skrzyńskie	Zespół kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP - kościół	nr 242	mur.	po 1678	A-1034, 10.08.1979
92	Wielopole Skrzyńskie	Zespół kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP - dzwonnica	obok kościół parafialnego	mur.	pocz. XIX	-
93	Wielopole Skrzyńskie	Zespół kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP - ogrodzenie	wokół kościół parafialnego	mur. - żel.	poł. XX	-
94	Wielopole Skrzyńskie	Zespół kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP - plebania		mur.	1880	A-28, 21.09.2000
95	Wielopole Skrzyńskie	starodrzew koło kościół	Centrum- Rynek	-	XX w.	-
96	Wielopole Skrzyńskie	Kapliczka p.w. Św. Floriana i Sebastiana	w Ryнку	mur.	po 1833 (?)	-

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

ID	Miejscowość	Obiekt	Adres	Materiał	Datowanie	Rejestr zabytków
97	Wielopole Skrzyńskie	Kapliczka	w przyś. Sosnice, obok nr 351	mur./kam.	ok. 1918	-
98	Wielopole Skrzyńskie	Kapliczka	w przyś. Koniec		1 poł. XIX	-
99	Wielopole Skrzyńskie	Kapliczka	przy drodze do Brzezin			-
100	Wielopole Skrzyńskie	Figura Św. Jana Nepomucena	na wzgórzu	kam.	XVIII	-
101	Wielopole Skrzyńskie	Figura NMP Niepokalanie Poczętej	obok nr 285, naprzeciw cementarza	kam.	1915	-
102	Wielopole Skrzyńskie	Kapliczka szafkowa	na drzewnie, przyś. Rzegocin	drewn.	ok. 1939	-
103	Wielopole Skrzyńskie	Młyn wodny	przyś. Rzegocinie	kam.	k. XIX	-
104	Wielopole Skrzyńskie	Teren d. zamczyska	-	-	ok. 2 poł. XVI	-
105	Wielopole Skrzyńskie	Zagroda - dom	nr 121	drewn.	pocz. XX	-
106	Wielopole Skrzyńskie	Zagroda - stodoła	nr 121	drewn.	pocz. XX	-
107	Wielopole Skrzyńskie	Zagroda - dom	nr 392, przyś. Rzegocin	drewn.	1895	-
108	Wielopole Skrzyńskie	Zagroda - stodoła	nr 392, przyś. Rzegocin	drewn.	1895	-
109	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 77	mur.	pocz. XX	-
110	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 78	mur.	pocz. XX	-
111	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 80	mur.	pocz. XX	-
112	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 84	mur., drewn.	pocz. XX	-
113	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 85	drewn.	pocz. XX	-
114	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 95 (d. nr 209)	drewn.	I. 20 XX	-
115	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 98	drewn.	pocz. XX	-
116	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 203 (d. nr 99)	drewn.	4 ćw. XIX	-
117	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 101	mur.	pocz. XX	-
118	Wielopole Skrzyńskie	Młyn wodny	przyś. Rzegocinie	mur.	k. XIX	-
119	Wielopole Skrzyńskie	Młyn wodny	przyś. Rzegocinie	mur.	k. XIX	-
120	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 251 (d. nr 108)	drewn.	4 ćw. XIX	-

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

ID	Miejscowość	Obiekt	Adres	Materiał	Datowanie	Rejestr zabytków
121	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 251 (d. nr 109)	drewn.	4 ćw. XIX	-
122	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 191		wykreślony	-
123	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 194	drewn.	XX	-
124	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 198 (d. nr 113)	drewn.	1930	-
125	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 206	drewn.	XX	-
126	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 208	drewn.	XX	-
127	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 209	drewn.	XX	-
128	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 210	mur.	XX	-
129	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 225	mur.	XX	-
130	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 228	mur.	XX	-
131	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 230	mur.	XX	-
132	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 232	mur.	XX	-
133	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 233	mur.	XX	-
134	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 378			-
135	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 382			-
136	Wielopole Skrzyńskie	Dom	nr 384		1895	-

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

5.2.4 Zabytki ruchome

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Zabytki ruchome gminy Wielopole Skrzyńskie stanowią wyposażenie obiektów wpisanych do Rejestru zabytków i są to:

- Brzeziny, kościół (92 elementy), nr B-439 z dnia 26.10.2011 r.,
- Brzeziny, kościół (46 elementów), nr B-273 z dnia 16.02.2009 r.,
- Broniszów, dwie figury, nr B-561 z dnia 04.02.2012 r.,
- Wielopole Skrzyńskie, dawna plebania, nr B-105 z dnia 11.08.2004 r.,
- Wielopole Skrzyńskie, kościół, nr B-709 z dnia 27.04.2015 r.,
- Wielopole Skrzyńskie, cmentarz, nr B-789 z dnia 20.09.2016 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

5.2.5 Zabytki archeologiczne

Zabytkiem archeologicznym jest każdy ślad działalności człowieka znajdujący się w ziemi lub pod wodą, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną bądź naukową. Stanowiska archeologiczne to obszary, w obrębie których występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem, czyli bezpośrednim otoczeniem, układem warstw glebowych oraz zespołem danych, określających ich położenie.

Na terenie Gminy Wielopole Skrzyńskie występują liczne stanowiska archeologiczne. Zarejestrowano i zewidencjonowano 138 stanowisk różnie datowanych, głównie są to ślady osadnicze/punkty osadnicze (130 stanowisk) oraz osady (7 stanowisk). Do stanowisk archeologicznych zaliczona jest także zabudowa miejska Wielopola Skrzyńskiego datowana okres od 1348 r. do okresu międzywojennego.

Szczegółowe zestawienie zabytków archeologicznych z terenu gminy Wielopole Skrzyńskie znajduje się w poniższej tabeli.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

ID	Miejscowość i nr stanowiska	Obszar AZP i nr stanowiska	Nr działki	Funkcja	Chronologia
1	Broniszów 1	104-72/1	stanowisko zlokalizowane w pobliżu	śląd osadniczy	kultura ceramiki sznurowej
2	Broniszów 2	104-72/3	393	śląd osadniczy	epoka kamienia-wczesna epoka brązu, kultura nieokreślona
3	Broniszów 3	104-72/4	765	śląd osadniczy	kultura przeworska
4	Broniszów 4	104-72/5	767/1	śląd osadniczy	epoka kamienia
5	Broniszów 5	104-72/6	1232/2	śląd osadniczy	epoka kamienia-wczesna epoka brązu
6	Broniszów 6	104-72/7	1399/2	śląd osadniczy	epoka kamienia-wczesna epoka brązu
7	Broniszów 7	104-72/8	1270/3	śląd osadniczy	kultura pucharów lejkowatych
8	Broniszów 8	104-72/9	639/1, 640	śląd osadniczy	neolit
9	Brzeziny 1	106-72/18	4010/1	śląd osadniczy	epoka kamienia
10	Brzeziny 2	106-72/19	2944	śląd osadniczy	neolit lub wczesna epoka brązu
11	Brzeziny 3	106-72/20	2854	śląd osadniczy	kultura nieokreślona
12	Brzeziny 4	106-72/21	2849, 2850, 2852, 2846, 2847	śląd osadniczy	kultura pucharów lejkowatych? Neolit lub wczesna epoka brązu
13	Brzeziny 5	106-72/22	2838	śląd osadniczy	neolit
14	Brzeziny 6	106-72/23	2832	śląd osadniczy	epoka kamienia
15	Brzeziny 7	106-72/24	3378, 3389, 3390, 3391	śląd osadniczy	kultura pucharów lejkowatych
16	Brzeziny 8	106-72/25	3362	śląd osadniczy	Neolit lub wczesna epoka brązu
17	Brzeziny 9	106-72/26	3314/2, 3316	śląd osadniczy	epoka kamienia lub wczesna epoka brązu, kultura pucharów lejkowatych? kultura przeworska?
18	Brzeziny 10	106-72/27	3787-3789, 3290/4, 6, 3291/3	śląd osadniczy	kultura pucharów lejkowatych, neolit lub wczesna epoka brązu, kultura nieokreślona
19	Brzeziny 11	106-72/28	3237/1	śląd osadniczy	kultura nieokreślona
20	Brzeziny 12	106-72/29	3189	śląd osadniczy	epoka kamienia lub epoka brązu
21	Brzeziny 13	106-72/30	3171	śląd osadniczy	neolit
22	Brzeziny 14	106-72/31	2651/2, 2652/2	śląd osadniczy	neolit?
23	Brzeziny 15	106-72/32	2656/2	śląd osadniczy	kultura pucharów lejkowatych
24	Brzeziny 16	106-72/33	2457/1, /2, 2459, 2469, 2462/2, 2463/1, /2	śląd osadniczy	epoka kamienia lub wczesna epoka brązu, kultura pucharów lejkowatych
25	Brzeziny 17	105-72/30	832/4, 834	punkt osadniczy	kultura pucharów lejkowatych
26	Brzeziny 18	105-72/31	1099	śląd osadniczy	kultura nieokreślona
27	Brzeziny 19	105-72/32	1794/1, 3, 5	punkt osadniczy śląd osadniczy	neolit? Późne średniowiecze

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

ID	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr działki	Funkcja	Chronologia
28	Brzeziny 20	105-72/33	1804	śląd osadniczy, śląd osadniczy	epoka kamienia-wczesna epoka brązu, kultura nieokreślona
29	Brzeziny 21	105-72/34	1540	śląd osadniczy	kultura przeworska
30	Brzeziny 22	105-72/35	723/1	punkt osadniczy	kultura ceramiki sznurowej?
31	Brzeziny 23	105-72/36	779	śląd osadniczy, śląd osadniczy	epoka kamienia-wczesna epoka brązu, kultura przeworska
32	Brzeziny 24	105-72/37	1149	śląd osadniczy	kultura nieokreślona
33	Brzeziny 25	105-72/38	1353, cz. 1337	śląd osadniczy, śląd osadniczy	epoka kamienia kultura nieokreślona
34	Brzeziny 26	105-72/39	978	śląd osadniczy	epoka kamienia-epoka brązu
35	Brzeziny 27	105-72/40	823/1	śląd osadniczy	wczesna epoka brązu
36	Brzeziny 28	105-72/41	485/5	punkt osadniczy	kultura pucharów lejkowatych
37	Brzeziny 29	105-72/42	593	śląd osadniczy	wczesna epoka brązu
38	Brzeziny 30	105-72/43	3065	śląd osadniczy	neolit
39	Brzeziny 31	105-72/44	3217	śląd osadniczy	epoka kamienia-epoka brązu
40	Brzeziny 32	105-72/45	3285/3	śląd osadniczy	epoka kamienia-epoka brązu
41	Brzeziny 33	105-72/46	3632/2	punkt osadniczy	wczesna epoka brązu?
42	Brzeziny 34	105-72/47	1621/2	śląd osadniczy, śląd osadniczy	wczesna epoka brązu późne średniowiecze
43	Brzeziny 35	105-72/48	3567	śląd osadniczy	kultura pucharów lejkowatych?
44	Brzeziny 36	105-71/53	2274/1	śląd osadniczy	kultura nieokreślona
45	Brzeziny 37	105-71/54	2268	śląd osadniczy, śląd osadniczy	kultura ceramiki sznurowej, wczesna epoka brązu
46	Brzeziny 38	105-71/55	2260	osada	kultura pucharów lejkowatych
47	Brzeziny 39	105-71/56	2258/1	śląd osadniczy	kultura nieokreślona
48	Brzeziny 40	105-71/57	2108/7	śląd osadniczy	kultura nieokreślona
49	Brzeziny 41	105-71/58	2108/4	osada	wczesne średniowiecze
50	Brzeziny 42	105-71/59	2127	śląd osadniczy	kultura nieokreślona
51	Brzeziny 43	105-71/60	1965	osada	późna faza wczesnego średniowiecza
52	Brzeziny 44	105-71/61	1986	śląd osadniczy, śląd osadniczy	wczesna epoka brązu kultura nieokreślona
53	Brzeziny 45	105-71/62	396	osada	późne średniowiecze
54	Brzeziny 46	105-71/63	376/1	śląd osadniczy	kultura nieokreślona
55	Brzeziny 47	105-71/64	316/1, 317/3	śląd osadniczy, śląd osadniczy	neolit kultura nieokreślona
56	Brzeziny 48	105-71/65	280/1	śląd osadniczy	kultura pucharów lejkowatych?
57	Brzeziny 49	105-71/66	57-59	punkt osadniczy	neolit
58	Brzeziny 50	105-71/67	55	śląd osadniczy	neolit
59	Brzeziny 51	105-71/68	189	śląd osadniczy	kultura nieokreślona
60	Brzeziny 52	105-71/7/7	2510	śląd osadniczy	mezolit

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

ID	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr działki	Funkcja	Chronologia
61	Brzeziny 53	105-71/8	2355/6, 2356/9 2356/11	punkt osadniczy	neolit
62	Brzeziny 54	105-71/9	2363/5	ślad osadniczy	kultura nieokreślona
63	Glinik 1	105-72/20	885, 888	punkt osadniczy	kultura pucharów lejkowatych
64	Glinik 2	105-72/21	2180	punkt osadniczy	wczesna epoka brązu
65	Glinik 3	105-72/22	2233	ślad osadniczy	epoka kamienia-epoka brązu
66	Glinik 4	105-72/23	2669/3	ślad osadniczy	kultura nieokreślona
67	Glinik 5	105-72/24	2313, 2315, 2314, cz. 2316, 2317	osada	neolit
68	Glinik 6	104-72/10	2942, 2951	ślad osadniczy, ślad osadniczy	epoka kamienia-wczesna epoka brązu kultura nieokreślona
69	Glinik 7	104-72/11	2930	ślad osadniczy	kultura nieokreślona
70	Glinik 8	104-72/12	2902	ślad osadniczy	kultura nieokreślona
71	Glinik 9	104-72/13	2856/2	ślad osadniczy	kultura nieokreślona
72	Glinik 10	104-72/14	2784/2	punkt osadniczy	neolit-wczesna epoka brązu
73	Glinik 11	104-72/15	2668	punkt osadniczy	wczesny neolit
74	Glinik 12	104-72/16	1664	ślad osadniczy, ślad osadniczy	neolit-wczesna epoka brązu wczesne średniowiecze?
75	Glinik 13	104-72/17	1664	ślad osadniczy	kultura pucharów lejkowatych
76	Glinik 14	104-72/18	485/4	ślad osadniczy	kultura nieokreślona
77	Glinik 15	104-72/19	159	ślad osadniczy	kultura nieokreślona
78	Glinik 16	104-72/20	174	ślad osadniczy, ślad osadniczy	epoka kamienia-wczesna epoka brązu kultura nieokreślona
79	Glinik 17	104-72/21	88/1	ślad osadniczy	epoka kamienia-wczesna epoka brązu
80	Glinik 18	104-72/22	95	ślad osadniczy, ślad osadniczy	kultura przeworska kultura nieokreślona
81	Glinik 19	104-72/23	95	ślad osadniczy osada	epoka kamienia-wczesna epoka brązu kultura nieokreślona
82	Glinik 20	104-72/24	18	punkt osadniczy	neolit
83	Glinik 21	104-72/25	53/1, 53/2	ślad osadniczy	wczesna epoka brązu
84	Nawsie 1	105-72/9	5013/2	ślad osadniczy	kultura nieokreślona
85	Nawsie 2	104-73/28	287	ślad osadniczy	kultura nieokreślona
86	Nawsie3	104-73/29	774/4	punkt osadniczy	neolit?
87	Nawsie 4	104-73/30	818	ślad osadniczy	grupa tarnobrzeńska
88	Nawsie 5	105-73/4	5517	ślad osadniczy	neolit/wczesna epoka brązu
89	Nawsie 6	105-73/5	3389, 3390	ślad osadniczy punkt osadniczy ślad osadniczy	Neolit wczesna epoka brązu późne średniowiecze
90	Nawsie 7	105-73/6	3479	ślad osadniczy	XIV-XV w.
91	Nawsie 8	105-73/7	3333	ślad osadniczy	kultura nieokreślona
92	Nawsie 9	105-73/8	3358	ślad osadniczy	epoka kamienia-wczesna epoka brązu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

ID	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr działki	Funkcja	Chronologia
93	Nawsie 10	105-73/9	3728	śląd osadniczy, śląd osadniczy	wczesna epoka brązu późne średniowiecze
94	Nawsie 11	105-73/10	3805, 3803	punkt osadniczy	kultura nieokreślona
95	Nawsie 12	105-73/11	3870	śląd osadniczy	epoka kamienia
96	Nawsie 13	105-73/12	3980	śląd osadniczy	neolit
97	Nawsie 14	105-73/13	4219	śląd osadniczy	wczesna epoka brązu
98	Nawsie 15	105-73/14	4697	śląd osadniczy	kultura nieokreślona
99	Nawsie 16	105-73/15	4643	śląd osadniczy	epoka kamienia-wczesna epoka brązu
100	Nawsie 17	105-73/16	4627	punkt osadniczy	wczesna epoka brązu
101	Nawsie 18	105-73/17	1759	śląd osadniczy śląd osadniczy	kultura nieokreślona późne średniowiecze
102	Nawsie 19	105-73/18	2054, 2055	punkt osadniczy	wczesna epoka brązu
103	Nawsie 20	105-73/19	2114, 2115	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	wczesna epoka brązu kultura przeworska kultura nieokreślona
104	Nawsie 21	105-73/20	2151, 2152	śląd osadniczy punkt osadniczy	kultura nieokreślona późne średniowiecze
105	Nawsie 22	105-73/21	2169	śląd osadniczy	epoka kamienia-wczesna epoka brązu
106	Nawsie 23	105-73/22	1624	śląd osadniczy	epoka kamienia-wczesna epoka brązu
107	Nawsie 24	105-73/23	1607	punkt osadniczy śląd osadniczy	kultura pucharów lejkowatych późne średniowiecze
108	Nawsie 25	105-73/24	1610, 1611	punkt osadniczy	kultura lendzielsko-polgarska
109	Nawsie 26	105-73/25	1524	punkt osadniczy	wczesna epoka brązu
110	Nawsie 27	105-73/26	976	śląd osadniczy	epoka kamienia-wczesna epoka brązu
111	Nawsie 28	105-73/27	881	śląd osadniczy	wczesna epoka brązu
112	Nawsie 29	105-73/28	6123/5	śląd osadniczy	wczesna epoka brązu
113	Nawsie 30	105-73/29	286, 294	śląd osadniczy śląd osadniczy	kultura pucharów lejkowatych wczesna epoka brązu
114	Nawsie 31	105-73/30	281	śląd osadniczy	neolit-wczesna epoka brązu
115	Nawsie 32	105-73/31	388, ew. 307	punkt osadniczy	wczesna epoka brązu
116	Nawsie 33	105-73/32	395	śląd osadniczy	neolit-wczesna epoka brązu
117	Nawsie 34	105-73/33	442	śląd osadniczy	epoka kamienia
118	Nawsie 35	105-73/34	1686	punkt osadniczy	wczesna epoka brązu
119	Nawsie 36	105-73/35	2726/2	śląd osadniczy	kultura przeworska?
120	Nawsie 37	105-73/36	2785/2	śląd osadniczy	wczesna epoka brązu?
121	Nawsie 38	105-73/37	3138, 3136/2	śląd osadniczy śląd osadniczy	epoka kamienia-wczesna epoka brązu kultura przeworska
122	Nawsie 39	105-73/38	3200	śląd osadniczy	kultura nieokreślona
123	Wielopole Skrzyńskie 1	105-72/1	zabudowa miejska	miasto	od 1348 r. do okresu międzywojennego

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

ID	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr działki	Funkcja	Chronologia
124	Wielopole Skrzyńskie 4	105-72/4	2545	ślad osadniczy	epoka kamienia-epoka brązu
125	Wielopole Skrzyńskie 5	105-72/5	2252	ślad osadniczy	kultura nieokreślona
126	Wielopole Skrzyńskie 6	105-72/6	3766	punkt osadniczy	Neolit lub wczesna epoka brązu
127	Wielopole Skrzyńskie 7	105-72/7	3953	ślad osadniczy ślad osadniczy	Neolit lub wczesna epoka brązu kultura nieokreślona
128	Wielopole Skrzyńskie 8	105-72/8	3490	ślad osadniczy	wczesna epoka brązu
129	Wielopole Skrzyńskie 9	105-72/9	2172	ślad osadniczy	kultura nieokreślona
130	Wielopole Skrzyńskie 10	105-72/10	517/1	ślad osadniczy	późne średniowiecze
131	Wielopole Skrzyńskie 11	105-72/11	486	punkt osadniczy ślad osadniczy	epoka kamienia lub wczesna epoka brązu kultura nieokreślona
132	Wielopole Skrzyńskie 12	105-72/12	1374/1	punkt osadniczy	kultura łużycka?
133	Wielopole Skrzyńskie 13	105-72/13	1366	ślad osadniczy ślad osadniczy	kultura nieokreślona średniowiecze
134	Wielopole Skrzyńskie 14	105-72/14	805/1	ślad osadniczy ślad osadniczy	wczesna epoka brązu kultura nieokreślona
135	Wielopole Skrzyńskie 15	105-72/15	769/1	ślad osadniczy	mezolit?
136	Wielopole Skrzyńskie 16	105-72/16	945, 946, 955	osada	kultura pucharów lejkwatych
137	Wielopole Skrzyńskie 17	105-72/17	703	ślad osadniczy	kultura nieokreślona
138	Wielopole Skrzyńskie 18	105-72/18	358	punkt osadniczy	kultura przeworska?

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

5.2.6 Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- ✓ tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- ✓ spektakle i widowiska,
- ✓ zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- ✓ wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- ✓ umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

W XXI wieku, w dobie cyfryzacji i postępującej globalizacji, przy powszechnym dostępie do mediów w niektórych regionach dochodzi do zjawiska „zatarcia” cech indywidualnych danego regionu. Społeczność przejmuje zwyczaje „obce” zwykle bardziej popularne. Należy pamiętać, że technologia która może przyczynić się do uogólnienia regionalnej przestrzeni kulturowej znakomicie sprawdza się jako narzędzie ją promujące i utrwalające.

Na terenie Gminy Wielopole Skrzyńskie dziedzictwo niematerialne zostało zachowane i jest szeroko obecne, pielęgnowane i kultywowane. Obiektami kulturotwórczymi są przede wszystkim:

- **Gminny Ośrodek Kultury i Wypoczynku w Wielopolu Skrzyńskim z filiami zamiejscowymi w Nawsiu, Gliniku i Brzezinach**

Gminny Ośrodek Kultury i Wypoczynku w Wielopolu Skrzyńskim został założony w 1950 roku, a pierwszym jego dyrektorem był Pan Kazimierz Skatuba. W pierwszych latach istnienia działał zespół Pieśni i Tańca oraz dwa zespoły sportowe: piłki nożnej i piłki

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

siatkowej. Kolejnymi Dyrektorami GOKiW byli: Stanisław Świerad (dwukrotnie), Józef Bożek, Jerzy Siuta, Marek Tęczar, Maria Skaluba, a od 1998 roku dyrektorem jest Marcin Świerad.

Obecnie skład organizacyjny Gminnego Ośrodka Kultury i Wypoczynku wchodzi: Biblioteka Publiczna w Wielopolu Skrzyńskim, Filia w Brzezinach, Nawsiu, Gliniku, Ośrodek Sportu, oraz Ośrodek Kultury Filia w Brzezinach, Broniszowie, Nawsiu oraz Ośrodek Dokumentacji i Historii Regionu – Muzeum Tadeusza Kantora.

Imprezy organizowane przez GOKiW cieszą się dużym zainteresowaniem mieszkańców, a „Wielopolandia”, „Podkarpackie Prezentacje Teatrów Poszukujących o Nagrodę Tadeusza Kantora”, „Dni Wielopola”, „Gminne Dożynki”, „Estradka Małolatka” na dobre wpisały się w kalendarz kulturalny Gminy Wielopole Skrzyńskie, Powiatu Ropczycko-Sędziszowskiego i Województwa Podkarpackiego.

- **Ośrodek Dokumentacji i Historii Regionu - Muzeum Tadeusza Kantora**

Tadeusz Kantor urodził się w 1915 r. na starej plebani, gdzie w okresie zawieruchy I wojny światowej jego matkę Helenę przygarnęła babka Kantora, (przyrodnia siostra ks. Józefa Radoniewicza, miejscowego proboszcza) Katarzyna Berger. Tutaj T. Kantor spędził pierwsze 6 lat życia w małym pokoiku wraz z siostrą, mamą i babcią wyrastając w klimacie dwuwyznaniowej kultury Wielopola (w okresie międzywojennym ponad połowa mieszkańców Wielopola to byli Żydzi). Po śmierci ks. Radoniewicza konieczne było opuszczenie plebani więc kolejne 3 lata rodzina Kantorów (już bez ojca, który po I wojnie nie powrócił do nich) spędziła u krewnych w Wielopolu. Następne miejsca pobytu T. Kantora to Tarnów i Kraków. Kantor odwiedzał Wielopole w czasach studenckich i wtedy zaprzyjaźnił się z miejscowym wikarym ks. Julianem Śmietaną, który zlecał przyszłemu artyście różne prace plastyczne, m.in. namalowanie portretu swego patrona św. Juliana. W okresie, gdy reżyser teatru Cricot 2 cieszył się już międzynarodową sławą ta znajomość zaowocowała zaproszeniem wybitnego Wielopolanina do rodzinnej miejscowości wraz z całym teatrem Cricot 2. Mistrz zaproszenie przyjął i 15 grudnia 1983 r. odbyła się w miejscowym kościele prezentacja spektaklu „Wielopole, Wielopole”. Światowa sława reżysera Cricot 2 skłoniła mieszkańców Wielopola do starań o utworzeniu na starej plebani muzeum Artysty. Istniała taka możliwość, gdyż budynek ten nie był użytkowany przez parafię od 1990 r. Pomysł

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

ucczenia sławnego Wielkopolanina poprzez utworzenie Izby Pamięci bądź Muzeum zrodził się 14 grudnia 1990 r., a jego pomysłodawcami byli uczestniczący w tym dniu w pogrzebie Artysty: ówczesny wójt gminy Władysław Tabasz, zastępca wójta Adam Czaja i przewodniczący Rady Gminy Zbigniew Pasela. Ten pomysł wprowadzono w życie 6 lat później, gdy inicjatywy ówczesnego wójta gminy Juliana Zegara, ks. proboszcza Jana Bylinowskiego oraz dyrektora GOKiW Marcina Świerada 26 maja 1996 r. otwarto tutaj Izbę Pamięci Tadeusza Kantora. Niestety wkrótce, ze względu na zły stan budynku, który liczył wtedy 106 lat, Izbę zamknięto. Idea upamiętnienia sławnego Wielkopolanina była jednak nadal kultywowana. W czerwcu 1999 r. powstało Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Wielopolskiej im. Tadeusza Marii Kantora. Prezesem Towarzystwa został burmistrz Ropczyc Bolesław Bujak. W skład Zarządu weszli: ks. dziekan Jan Bylinowski, wójt gminy Julian Zegar, Krystyna Paryś – dyrektor SP w Nawisu, Jan Świstak – przewodniczący rady Gminy, Franciszek Ślusarczyk – radny oraz Marcin Świerad – dyrektor Gminnego Ośrodka Kultury i Wypoczynku w Wielopolu Skrzyńskim. Głównym celem Towarzystwa było pozyskanie środków na gruntowny remont starej plebani. Cel ten został osiągnięty w latach następnych głównie dzięki Bolesławowi Bujakowi, któremu w okresie gdy był posłem RP udało się pozyskać fundusze na odremontowanie Kantorówki. Dużą pomocą finansową wsparła ten pomysł również Cukrownia Ropczyce, dzięki jej prezesowi Stanisławowi Misztalowi, fundując nowy dach Kantorówki.

W Gminie Wielopole Skrzyńskie działają społeczne stowarzyszenia, które dzięki swojej działalności przyczyniają się do edukacji i integracji mieszkańców oraz zachowania lokalnych tradycji. Stowarzyszenia są inicjatorami wielu imprez okolicznościowych organizowanych na terenie gminy. Należą do nich m.in.:

- Lokalna Grupa Działania C.K. Podkarpacie,
- Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Wielopolskiej im. T.M. Kantora,
- Podkarpackie Stowarzyszenie Agroturystyczne Ziemi Ropczycko-Sędziszowskiej,
- Stowarzyszenie Pomocy Niepełnosprawnym „Monika”,
- Gminny Klub Honorowych Dawców Krwi „Solidarne Serce”,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

- Stowarzyszenia Kół Gospodyń Wiejskich: „Gliniczanki”, „Brzezinianki”, „Broniszowianki”, „Nawsianki”,
- Związek Strzelecki „Strzelec”.

Na obszarze gminy działają zarówno kluby sportowe, koła gospodyń wiejskich jak i straże. Wszystkie te organizacje są stowarzyszeniami, które dynamicznie się rozwijają, co silnie oddziałuje na rozkwit gminy w różnych dziedzinach życia.

- Męski Chór Rolników,
- Chór Mieszany „GLORIA” z Parafii Św. Mikołaja w Brzezinach,
- Gminna Orkiestra Dęta działająca przy OSP i FOK w Brzezinach,
- Kapela Ludowa „Nawsianie” z Nawsia,
- Kapela Ludowa „Brzezinianie” z Brzezin,
- Zespół Pieśni i Tańca „Bardo”,
- Zespół Teatralno-Obrzędowy „Wielopolanie”,
- Zespół Tańca Nowoczesnego „Red Angels”,
- Zespół Tańca Estradowego „Power”,
- Kółko Plastyczne,
- bezpłatna nauka gry na instrumentach muzycznych m.in. na gitarze, flecie i klawiszach oraz zajęcia wokalne.

Na terenie Gminy Wielopole Skrzyńskie działa 6 jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych, są to:

- OSP Brzeziny,
- OSP Glinik,
- OSP Nawsie,
- OSP Wielopole - Sośnice,
- OSP Wielopole Skrzyńskie.

Przy OSP działają Młodzieżowe Drużyny Pożarnicze chłopców i dziewcząt. W ramach działalności kulturalnej przy OSP Brzeziny funkcjonuje Orkiestra Dęta.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r. (Dz. U. z 2016 r., poz. 1330), formami ochrony zabytków są:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. uznanie za pomnik historii;
3. utworzenie parku kulturowego;
4. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego;

Rejestr zabytków dla danego województwa prowadzony jest przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków. Do rejestru wpisuje się przede wszystkim zabytki nieruchomości. Podstawą wpisu jest decyzja wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydana z urzędu, na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Jak wynika z ustawy, do rejestru mogą być wpisywane także inne elementy takie jak otoczenie zabytku wpisanego do rejestru oraz nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku.

Prawo nie wyłącza możliwości wpisania do rejestru zabytków ruchomych - dokonywanego na wniosek właściciela jak i z urzędu w sytuacji uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków. Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Działania organu konserwatorskiego nakierowane są na zachowanie nie tylko

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

wyglądu zewnętrznego poszczególnych budynków, determinującego ogólny wygląd i kształt układu urbanistycznego, lecz także istniejących relacji przestrzennych pomiędzy zabudową i zielenią (m.in. zespoły dworsko-parkowe).

Dlatego też pomimo że budynki znajdujące się na terenie takiego układu nie są objęte indywidualnym wpisem do rejestru zabytków, to przeprowadzenie przy nich jakichkolwiek prac konserwatorskich i restauratorskich, jak również robót budowlanych oraz podejmowanie przy nich działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany ich wyglądu, może zostać dokonane tylko po uzyskaniu pozwolenia konserwatorskiego. Ingerencja w bryłę budynku, jego elewację i wygląd zewnętrzny, która nie jest zgodna z przyjętą praktyką konserwatorską, będzie bowiem wpływać ujemnie na całą historyczną.

Na terenie Gminy Wielopole Skrzyńskie znajdują się obiekty zainteresowania konserwatorskiego. Na szczególną uwagę zasługują tutaj pojedyncze formy obiektów np. zespoły dworsko – parkowe, zagrody, kapliczki i krzyże przydrożne. Przedmiotami zainteresowania konserwatorskiego są wszystkie obiekty wpisane do ewidencji zabytków oraz tereny cenne przyrodniczo znajdujące się pod ochroną.

Tabela nr 1. Szczegółowe zestawienie zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków w Gminie Wielopole Skrzyńskie

L. p	Miejscowość	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru zabytków	Data wpisu do rejestru zabytków
1	Broniszów	Pozostałości parku dworskiego	XVIII-XIX w.	A-1225	22-01-1991 r.
2	Brzeziny	Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Mikołaja - kościół	XVI w., 1933 r.	A-348	23-09-1936 r. 25-05-1954 r.
3	Brzeziny	Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Mikołaja - dzwonnica	XVI-XVII w.	A-348	23-09-1936 r. 25-05-1954 r.
4	Brzeziny	Plebania	1914 r.	A-349	27-04-2009 r.
5	Brzeziny	Zespół dworski - dwór	XVIII w., 1903 r.	A-983	04-10-1976 r.
6	Brzeziny	Zespół dworski - spichlerz	1930 r.	A-983	04-10-1976 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

7	Brzeziny	Zespół dworski – park		A-983	04-10-1976 r.
8	Wielopole Skrzyńskie	Zespół kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP - kościół	1678 r., XIX, XX w.	A-1034	10-08-1979 r.
9	Wielopole Skrzyńskie	Zespół kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP - plebania	1880 r.	28	21-09-2000 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

5.4 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Na obszarze Gminy Wielopole Skrzyńskie znajdują się obiekty zabytkowe o różnej randze. Zabytkami o najwyższym znaczeniu dla gminy będą przede wszystkim obiekty wpisane do rejestru zabytków, ale także zabytki nie objęte ochroną prawną lecz uwzględnione w Gminnej Ewidencji Zabytków. Ze względu na przedstawianą wartość historyczną i turystyczną być może w przyszłości zostaną ujęte w rejestrze. Obiektami o najwyższym znaczeniu dla gminy są:

1. Broniszów

Pozostałości zespołu dworskiego (figura NMP Niepokalanie Poczętej, pozostałości parku, piwnica, dwa stawy)

Po prawej stronie drogi Wiśniowa – Ropczyce, między Glinikiem i łączkami Kucharskimi, na stromym wzgórzu, widnieją resztki parku krajobrazowego. Część drzewostanu wycięto, ostały się jednak pomnikowe dęby i lipy, mogące zaświadczyć o XVIII-wiecznym rodowodzie parku. U podnóża wzniesienia pozostały ślady stawów dworskich (teraz bagnista łączka zarośnięta łożyną, pomiędzy którą prześwitują oczka wodne). W głębi wąskiej doliny potoku Broniszowianka rozłożyła się wieś Broniszów, jedna z najstarszych w regionie, wzmiankowana już w 1252 roku.

W południowej części parku, w otoczeniu starodrzewu, stał niewielki dworek. Prowadziła do niego aleja dojazdowa od strony łączek Kucharskich. Wzniesiony prawdopodobnie na przełomie XVIII i XIX wieku był parterową, murowaną budowlą, nakrytą czterospadowym dachem, otwartą na ogród przeszkloną werandą. Wejście do dworku ocieniał drewniany ganek. Gładkie ściany dzielił rytm prostokątnych, wielokwaterowych okien. Powyżej dworu, na trawiastym stoku odnaleźć można zarysy umocnień ziemnych, wskazujących na istnienie w tym miejscu starszego dworu obronnego, a może nawet średniowiecznego gródka.

Na początku XIX wieku dwór w Broniszowie należał do Gruszczyńskich. Około 1840 roku dziedzic Broniszowa, z powodu podeszłego wieku i utraty wzroku, zrezygnował z samodzielnego prowadzenia gospodarstwa i oddał je w dzierżawę Janowi Olszewskiemu. W 1846 roku wybuchła rabacja galicyjska. Do Broniszowa dotarła ta sama wataha, która

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

dokonała rzezi w Brzezinach i Wielopolu. Jan Olszewski tymczasem uciekał zaśnieżoną drogą przez wieś. Na zakręcie sanie przechyliły się, zawiniątko z dzieckiem wypadło w zaspę. Nawet tego nie zauważył. Ścigającym go chłopom pomógł przypadek. W poprzek drogi leżało przewrócone przez wicher czy może ścięte specjalnie, grube drzewo. Sanie zatrzymały się, odwrotu nie było. Chłopi dopadli Olszewskiego, wyciągnęli go z sań i zamordowali. Zabili również trzech oficjalistów dworskich i ekonoma Padzińskiego. Niedługo potem, idące drogą kobiety usłyszały kwilenie dziecka. Mały Karolek, opatulony poduszką, leżał w śniegu. Nie odniósł żadnych obrażeń. Kobiety oddały go matce. W ten cudowny sposób ocalał Karol Olszewski (1846-1915), późniejszy uczony, chemik i fizyk, profesor UJ. W 1883 roku, wraz z Wróblewskim, dokonał pierwszego na świecie skroplenia tlenu i azotu z powietrza atmosferycznego. W 1895 roku skroplił argon oraz ustalił ciśnienie i temperaturę, w której może nastąpić skroplenie wodoru.

W okresie międzywojennym dwór w Broniszowie należał do Jerzego Fiericha, ekonomisty, badacza przeszłości regionu, działacza społecznego. W czasie okupacji dwór Fierichów był punktem kontaktowym AK. W 1944 roku majątek broniszowski został rozparcelowany. Wyłączono z niego dwór i park czyli tzw. resztówkę. Obiekt, kompletnie ogołocony, pozbawiony opieki, popadł w ruinę, w końcu został rozebrany. O zwrot parku starała się bezskutecznie wdowa po Jerzym Fierichu. Dworu nikt już nie przywróci do życia, park znajduje się pod ochroną.

2. Brzeziny

Zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Mikołaja Bpa (kościół, dzwonnica, ogrodzenie, ślady fosy ziemnej, starodrzew, plebania, spichlerz, stodoła)

Kościół p.w. św. Mikołaja Biskupa w Brzezinach jest orientowany, wzniesiony w konstrukcji zrębowej, na dębowej podwalinie. Ściany oszalowane są deskami w układzie pionowym. Pierwotnie zbudowany w tradycji późnogotyckiej, składał się z prezbiterium na rzucie prostokąta zamkniętego od wschodu trójbocznie i szerszej nawy na rzucie zbliżonym do kwadratu. Do prezbiterium przylegała od północy zakrystia na rzucie wydłużonego prostokąta. Obecnie, po przebudowie z 1933 r. kościół posiada rzut krzyża. Prezbiterium i nawa zostały rozsunięte i wbudowano ramię poprzeczne - transept.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Do prezbiterium od północy i południa przylegają zakrystia i składzik na rzutach prostokątów. Nawa otoczona jest z trzech stron podcieniami. Prezbiterium i nawa nakryte są dachem dwuspadowym, jedno-kalenicowym, z sześcioboczną wieżyczką na sygnaturkę. Partie nawy nad zaskrzynieniami posiadają dachy pulpitowe. Transept, o ścianach równych wysokością ścianom prezbiterium i nawy, nakryty jest dwuspadowym dachem nieznacznie niższym od dachu kościoła. Zakrystia, składzik i podcienia wokół nawy kryją dachy pulpitowe. Nad prezbiterium i częściowo nad nawą zachowała się więźba dachowa w typie storczykowym z wzdłużnym usztywnieniem. W ścianie wschodniej prezbiterium zachowało się (zabite w 1933 r.) okno o wykroju ostrołukowym. Wnętrze nakryte jest stropem płaskim, w nawie z zaskrzynieniami wspartymi na trzech parach kolumn. Ściana tęczowa posiada wykroj prostokątny. Chór muzyczny XVIII-wieczny, rokokowy, z silnie wysuniętą częścią środkową i parapetem o wklęsło-wypukłym rzucie, wsparty jest na czterech kolumnach.

Wnętrze kościoła ozdobione jest dekoracją malarską. W nawie zachowały się fragmenty malowanych krzyży konsekracyjnych tzw. zacheuszy z ok. 1500 r. Bogata, późnorennesansowa figuralno-ornamentalna dekoracja malarska z 1 poł. XVI w. pokrywa ściany i strop prezbiterium oraz ściany nawy. Składają się nań m.in. przedstawienia z Nowego Testamentu, cykl scen z życia św. Mikołaja, sceny męczeństwa świętych, a na stropie prezbiterium ślady podziałów kasetonowych.

Do cennych elementów wyposażenia kościoła należą:

- kamienna chrzcielnica z 1497 r., w kształcie kielicha z ośmioboczną czarą zdobioną arkadkami z trzykrotnie wykutym herbem Ostoja,
- płaskorzeźba ze sceną Oplakiwania Chrystusa z 1 ćw. XVI w., o wyraźnych wpływach twórczości Wita Stwosza, wykonana zapewne przez rzeźbiarza krakowskiego,
- barokowy prospekt organowy z XVII w.,
- ołtarz główny w stylu późnobarokowym z 1700 r.,
- ołtarze boczne w stylu rokokowym z lat 1774-77,
- ambona rokokowa z 1768 r.

Parafia w Brzezinach erygowana została w 2 poł. XIV w., dzięki fundacji rycerskiej rodu Helwigów. Kościół wzniesiony został najprawdopodobniej w 2 poł. XV w. z inicjatywy

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Stanisława Rokosza herbu Ostoja, ówczesnego właściciela wsi. Kościół wzmiankowany jest w 1470 r. Konsekracja kościoła nastąpiła w 1501 r. Zgodnie ze średniowieczną tradycją otwory okienne znajdowały się jedynie od strony południowej (poza jednym oknem o ostrołukowym wykroju we wsch. ścianie prezbiterium), a do kościoła prowadziły dwa wejścia: od zachodu i południa.

W 1 poł. XVII w. kościół ozdobiono figuralno ornamentálną polichromią (rekonstruowaną częściowo w latach 50. XX w.), a w 1 ćw. XVIII w. ufundowano nowe elementy wyposażenia świątyni (m.in. ołtarz główny). W czasach nowożytnych budowla otoczona została sobotami, wzniesiono wieżyczkę na sygnaturkę i wolnostojącą wieżę-dzwonnicę. Kościół został gruntownie przebudowany w latach 1772-1777 z inicjatywy proboszcza Józefa Kazimierza Szalickiego (m.in. do nawy dobudowano wówczas obszerny babiniec, ufundowano też nowe elementy wyposażenia – cztery ołtarze boczne). W XIX i pocz. XX w. świątynię wielokrotnie poddawano remontom bieżącym (m.in. wymieniając pokrycie dachów z gontu na blachę).

W 1933 r. kościół rozbudowano według proj. architekta Wacława Krzyżanowskiego. Prezbiterium i nawę rozsunięto wbudowując pomiędzy nimi transept. Budowla zyskała w ten sposób rzut krzyża. Nawa obudowana została szerokim podcieniem, ściany z zewnątrz oszalowano.

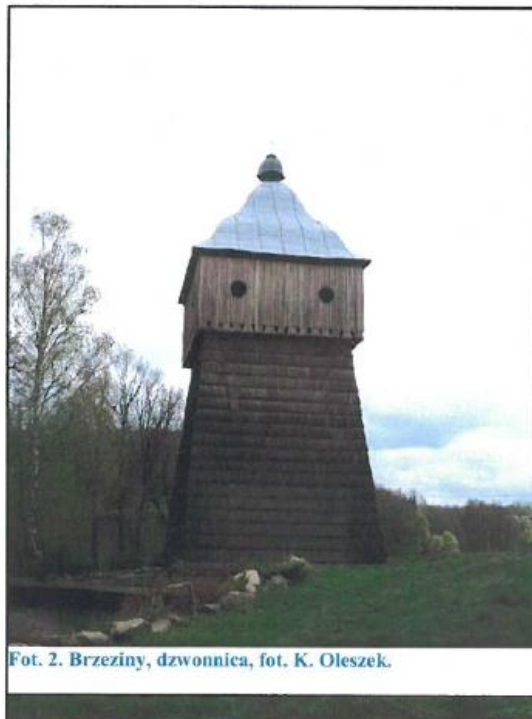
Na zachód od kościoła parafialnego położona jest plebania elewacją frontową skierowaną na wschód. Zbudowana w 1906 r., murowana z cegły otynkowana, na cokole z nieregularnych ciosów kamiennych, parterowa, podpiwniczona w części pn. (piwnice ceglano-kamienne sklepione odcinkowo). Dach dwuspadowy pokryty blachą. W elewacji frontowej - na osi środkowej - drewniany ganek zamknięty trójkątnym, odeskowanym pionowo szczytem z dekoracyjną wycinanką, ozdobionym ukośnymi belkami. Gank przykryty dachem dwuspadowym. W elewacji frontowej i tylnej okna dwuskrzydłowe, cztero-kwaterowe, zamknięte łukiem odcinkowym z nadprożem wykonanym w nieotynkowanej cegle. W elewacji tylnej od pn. - zach. nie zabytkowy ganek. Plebania stanowi obiekt o znacznych walorach artystycznych i historycznych uzupełniając zespół kościoła parafialnego.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Fot. 1. Brzeziny, kościół p.. Św. Mikołaja Bpa, fot. K. Oleszek.

Fot. 2. Brzeziny, dzwonnica, fot. K. Oleszek.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Fot. 3. Brzeziny, plebania, fot. K. Oleszek.

Fot. 4. Brzeziny, cmentarz (fot. K. Oleszek).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

3. Brzeziny

Zespół dworski (dwór, spichlerz, pozostałości parku)

Prawdopodobnie w XVI wieku zbudowano w Brzezinach dwór – można sądzić, że miał charakter obronny i został zburzony bądź rozebrany pod koniec wieku XVIII. Na początku XIX wieku właściciele wsi – Morscy wzniesli rodzową siedzibę – drewniany dworek, usytuowany na skraju Brzeziny, na wzgórzu, otoczony parkiem krajobrazowym. Stosownie do skromnych możliwości finansowych Morskich, powstał parterowy, podpiwniczony obiekt z czterospadowym dachem i gankiem w elewacji frontowej. Choć niezbyt okazały, miał w sobie niepowtarzalny klimat i urok ziemiańskiego gniazda. Takich dworków było w Galicji wiele, ocalały tylko nieliczne.

Dwór przetrwał szczęśliwie obie wojny światowe. Remontowany po rabacji, następnie w 1905 roku, w latach 1936-1939 otrzymał nowe posadzki. Wtedy też podmurowano częściowo ściany zewnętrzne. Reforma rolna w 1944 roku była początkiem jego upadku. Ogołcony z resztek wyposażenia tkwił w samotności jak niemy wyrzut sumienia. Doraźnie wykorzystywany i remontowany na zasadzie łatania dziur w dachu i podpierania ścian, ostatecznie popadł w ruinę. Dziś próżno by szukać śladów dawnej chwały choć zamysł architektoniczny wciąż jest czytelny i wciąż skłania do zadumy i refleksji nad nieubłaganym przemijaniem. Szanse na jego ratunek jeszcze istnieją ale maleją z każdym rokiem.

Fot. 5. Brzeziny, zespół dworski, w ruinie (fot. K Oleszek).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Fot. 6. Brzeziny, zespół dworski – park podworski (fot. K. Oleszek).

4. Wielopole Skrzyńskie

Zespół kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP (kościół, dzwonnica, ogrodzenie, plebania)

Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP w Wielopolu Skrzyńskim usytuowany jest w zachodnim narożu rynku. Wzniesiony po 1678 r. z fundacji ks. Macieja Kłosińskiego, kanonika sandomierskiego. Konsekrowany w 1685 r. przez bpa Mikołaja Oborskiego, Biskupa Krakowskiego.

Do najważniejszych zabytków znajdujących się w kościele można zaliczyć: żelazne drzwi w wejściu do prezbiterium od zakrystii pochodzące z przełomu XV i XVII wieku, dwa ołtarze boczne z XVII wieku. W tym kościele 15 grudnia 1983 roku odbyła się prezentacja spektaklu "Wielopole, Wielopole" - Tadeusza Kantora. Usytuowana obok kościoła dzwonnica typu arkadowego stanowiąca element ogrodzenia, z początku XIX wieku oraz ogrodzenie kościelne na kamiennym podmurowaniu, podzielone na przęsła z początku XX wieku.

Stara plebania (kanturówka), wzniesiona w 1880 roku - miejsce urodzenia Tadeusza Marii Kantora (1915-1990), sławy polskiej kultury i nauki. T. Kantor spędził w niej pierwsze lata życia wyrastając w klimacie dwuwyznaniowej kultury Wielopola (w okresie międzywojennym ponad połowę mieszkańców Wielopola stanowili Żydzi). W budynku znajduje się obecnie Ośrodek Dokumentacji i Historii Regionu - muzeum Tadeusza Kantora.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Fot. 7. Wielopole Skrzyńskie, plebania (fot. K. Oleszek).

Fot. 8. Wielopole Skrzyńska, kościół p.w. Wniebowzięcia NMP (fot. K. Oleszek).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.

6.1 Ocena stanu dziedzictwa kulturowego

Na terenie Gminy Wielopole Skrzyńskie stan zachowania zabytków jest zróżnicowany. W najlepszym stanie są budowle sakralne- zwłaszcza duże. Nie mniej jednak niemal każda z powyższych budowli wymaga większych bądź mniejszych prac konserwatorsko-remontowych. O ile w przypadku kościołów wszelkie potrzeby rozpoznawane są na bieżąco o tyle niektóre kapliczki odnowione są bądź zakonserwowane dość pobieżnie i zbyt późne rozpoznanie problemu prowadzić może do ich degradacji. W żadnym zaś przypadku nie można zarzucić im zaniedbania. Z zewnątrz w przeważającej liczbie prezentują się dobrze, nie mniej jednak wymagają zwykle osuszenia murów, dokładnej reperacji dachu i trwałego odnowienia wnętrza którego stan pogarsza się zwykle w wyniku oddziałującej wilgoci. Często konstrukcja kapliczek naruszona jest przez system korzeniowy sąsiadujących zeń drzew.

Zabytkowe budynki mieszkalne będące własnością prywatną w dużej liczbie są zaniedbane. Część z nich jest opuszczona. W wielu przypadkach przejęły funkcje gospodarcze a mieszkańcy przenieśli się do nowych budynków murowanych. Zapewne ze względów finansowych spora część architektury drewnianej, niezależnie od przeznaczenia, poddawana jest doraźnym remontom lub trwałym przeróbkom, które negatywnie wpływają na wizerunek danego obiektu i jego otoczenia. Tym samym wpływa to niekorzystnie na krajobraz kulturowy. Podstawową barierą jest tutaj brak środków na remonty prowadzone w zgodzie z tradycją i w harmonii z przyrodą.

Wyjątkowej uwagi wymagają obiekty, które są najwartościowsze dla społeczności lokalnej zarówno z punktu widzenia kulturowego jak i ekonomicznego, głównie zespoły dworskie (Broniszów, Brzeziny) oraz zespoły kościołów (Brzeziny, Wielopole Skrzyńskie). Niektóre z obiektów są tylko zaniedbane i potrzebują jedynie odnowienia lub zmiany sposobu zagospodarowania, inne wymagają gruntownej renowacji kolejne zaś, są w bardzo dobrym stanie.

Wiele obiektów wymaga szczegółowego rozpoznania stanu technicznego. Dopiero na tej podstawie można podejmować trafne decyzje co do rodzaju podjętych działań.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

6.2 Ocena działań gminnych władz samorządowych

W ostatnich latach władze samorządowe zrealizowały istotne dla wizerunku gminy zadania:

- Realizowane są zadania określone w Strategii Rozwoju Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2015 - 2020 oraz w Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2020,
- W 2011 r. w ramach promocji gminy wykonano Folder Gminy Wielopole Skrzyńskie,
- W ramach promocji Gminy stworzono ścieżkę edukacyjną poświęconą życiu i twórczości Tadeusza Kantora oraz jego związku z rodzinną miejscowością.

Gmina sukcesywnie pozyskuje środki z różnych źródeł na realizację kolejnych projektów, m.in.:

- W 2014 roku
 - ✓ Parafia rzymsko-katolicka p.w. św. Mikołaja w Brzezinach otrzymała dotację w kwocie – 20.000,00 zł na renowacje zabytkowego ogrodzenia wokół kościoła parafialnego,
- W 2015 roku
 - ✓ Parafia rzymsko-katolicka p.w. św. Mikołaja w Brzezinach otrzymała dotację w kwocie – 20.000,00 zł na prace remontowe i konserwatorskie (impregnacja oszalowania ścian zabytkowego kościoła i dzwonnicy);
 - ✓ Parafia Rzymsko-katolicka p.w. Wniebowstąpienia NMP w Wielopolu Skrzyńskim otrzymała dotację w kwocie – 25.000,00 zł (etap I) na renowacje zabytkowych organów stanowiących wyposażenie zabytkowego kościoła.
- W 2016 roku
 - ✓ Parafia rzymsko-katolicka p.w. św. Mikołaja w Brzezinach otrzymała dotację w kwocie – 10.000,00 zł na prace budowlano-konserwatorskie poprzez wykonanie zabezpieczeń antykorozyjnych pokrycia dachu zabytkowego kościoła,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

- ✓ Parafia rzymsko-katolicka p.w. Wniebowzięcia NMP w Wielopolu Skrzyńskim otrzymała dotację w kwocie – 10.000,00 zł (etap II) na renowację zabytkowych organów stanowiących wyposażenie zabytkowego kościoła

Działania gminy idą w dobrym kierunku o ile, co warto zaznaczyć, kolejne projekty nie będą naruszać krajobrazu z zatopionymi weń zabytkami a współgrać z zabytkami i stanowić jedność między „starym a nowym”. Takie właśnie wytyczne powinny być zawarte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Debaty wymaga natomiast polityka informacyjna oraz oznakowanie zabytków i ich położenia. Należy przeanalizować w jakich miejscach powinny stanąć tablice informacyjne z naniesionymi na plan obiektami zabytkowymi i innymi atrakcjami turystycznymi.

6.3 Analiza SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT dla Gminy Wielopole Skrzyńskie

Mocne Strony Gminy Wielopole Skrzyńskie	Słabe strony Gminy Wielopole Skrzyńskie
<ul style="list-style-type: none"> - warunki przyrodnicze, ukształtowanie terenu, niski poziom zanieczyszczenia środowiska, atrakcyjne krajobrazy, - lokalizacja w bliskiej odległości od Rzeszowa , położenie na trasie w Bieszczady, - postać i Muzeum T.M. Kantora, - występowanie na terenie Gminy zabytków świeckich i sakralnych, - zachowane obiekty sakralne i nekropolie o wysokiej wartości kulturowej; - utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych oraz obiektów użyteczności publicznej; 	<ul style="list-style-type: none"> - zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, - trudności finansowe właścicieli obiektów zabytkowych, - niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego, - niezbyt duże środki w budżecie Gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, - niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

<ul style="list-style-type: none"> - zachowane oraz kultywowane obrzędy kulturowe, - organizacja cyklicznych imprez kulturalnych, - bogactwo folklorystyczne obszaru, - cykliczne imprezy kulturalne o charakterze regionalnym, - liczne zespoły wokalne, taneczne, zespoły ludowe oraz działające teatry młodzieżowe, - funkcjonujące gospodarstwa agroturystyczne, - identyfikacja społeczności lokalnej z regionem, patriotyzm lokalny, - stworzenie ścieżki edukacyjnej poświęconej życiu i twórczości Tadeusza Kantora oraz jego związku z rodzinną miejscowością. 	<ul style="list-style-type: none"> - brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych, - słaba infrastruktura drogowa, - brak punktów informacji turystycznej, - słabo rozwinięta infrastruktura około turystyczna (miejsca postojowe, ścieżki rowerowe, chodniki, parkingi, punkty widokowe, tablice informacyjne, itp.), - ograniczony dostęp do oferty kulturalnej, edukacyjnej, rekreacyjnej i sportowej mieszkańców, - brak środków finansowych na inwestycje,
Szanse Gminy Wielopole Skrzyńskie	Zagrożenia Gminy Wielopole Skrzyńskie
<ul style="list-style-type: none"> - wzmocnienie więzi społecznych i kulturowych mieszkańców, - promocja gminy dzięki sztuce T. Kantora - restauracja obiektów zabytkowych, - zwiększanie udziału funduszy prywatnych w pracach związanych z ochroną zabytków (współpraca z obecnymi właścicielami nieruchomości), - udostępnianie obiektów atrakcyjnych turystycznie, - rewitalizacja wybranych miejsc na terenie Gminy, - rozwijanie świadomości kulturowo-historycznej i ekologicznej mieszkańców (budowa ścieżek edukacyjnych, ustawienie tablic informacyjnych przy zabytkach oraz tablic prowadzących do 	<ul style="list-style-type: none"> - niewystarczająca promocja Gminy, - brak środków mogący doprowadzić do postępującej degradacji wielu obiektów zabytkowych, - rosnące koszty renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych, - wysokie koszty zachowania odrestaurowanych zabytków, konieczność poniesienia dużych nakładów na rewitalizację obiektów zabytkowych, - skumulowanie wydatków związane ze złym i bardzo złym stanem obiektów zabytkowych zagrożonych destrukcją, - niedostatek środków publicznych na rewitalizację, - obniżenie się poziomu świadomości społecznej

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

zabytków); - promowanie krajobrazu kulturowego Gminy, - rozwój szlaków turystycznych, - promocja produktów regionalnych i utrzymanie ich wysokiej jakości,	odnośnie walorów obiektów zabytkowych i ich znaczenia dla rozwoju gminy, - brak potencjalnych inwestorów.
---	--

6.4 Podsumowanie analizy SWOT

Gmina Wielopole Skrzyńskie posiada pokaźny potencjał, którego mocne strony określają przede wszystkim obiekty sakralne (zespół kościoła parafialnego p.w. Św. Mikołaja Bpa z końca XV w. w Brzezinach, zespół kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP z XVII w. w Wielopolu Skrzyńskim) oraz zabudowania dworskie (pozostałości zespołu dworskiego w Broniszowie oraz w Brzezinach).

Dużym atutem Gminy Wielopole Skrzyńskie są również liczne kapliczki/krzyże/figury w łącznej liczbie 29. Pochodzą one z: XVIII w. (jeden zabytek - Figura św. Jana Nepomucena w Wielopolu Skrzyńskim), XIX w. (15 obiektów), XX w. (9 okazów) oraz XIX/XX w. (4 kapliczki).

Niestety w społeczeństwie gminy występuje niewielkie zrozumienie dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Dobrym rozwiązaniem wydaje się być zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków oraz pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł na prace konserwatorskie zabytków.

Niepowtarzalną szansę dla zachowania i wykorzystania potencjału stwarzają zmieniające się uwarunkowania społeczne i polityczne, otwarcie na współpracę międzyregionalną, członkostwo w Unii Europejskiej i możliwość korzystania z jej funduszy, a także poprawa infrastruktury komunikacyjnej. Działania prowadzące do rewaloryzacji wartościowych elementów krajobrazu kulturowego miasta i ich promocji powinny być prowadzone w sposób uważny/zaplanowany i kontrolowany, przy udziale odpowiednich specjalistów. W przeciwnym razie poprawne spożytkowanie szans może zostać zagrożone poprzez pomniejszenie bądź zatarcie wartości kulturowych, np. w wyniku realizacji nowego budownictwa mieszkalnego czy rekreacyjnego, czy też błędnie prowadzonych inwestycji remontowych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

7. Założenia programowe

Celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Wielopole Skrzyńskie jest:

Poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych oraz ich ochrona i rewaloryzacja realizowana zarówno przez Gminę jak i przez prywatnych właścicieli obiektów w celu zachowania ładu przestrzennego oraz rozwoju turystyki i szeroko rozumianej gospodarki, co w konsekwencji zaowocuje utrwaleniem poczucia tożsamości społeczności lokalnej.

Poniżej zamieszczono zestawienie priorytetów, kierunków działań i zadań Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Wielopole Skrzyńskie.

Priorytety są wobec siebie równoważne, co oznacza że poszczególne zadania w ramach różnych priorytetów można realizować równolegle. Poszczególne zadania w ramach danych kierunków działań powinny być realizowane w kolejności, która przyniesie jak najlepsze efekty. Określenie takiej kolejności wiąże się z wieloma zmiennymi czynnikami takimi jak; zasoby kadrowe, zasoby finansowe, nastroje społeczne, polityka gospodarcza itd.

Priorytety tematyczne:

- Priorytet I: Ochrona, opieka i wyeksponowanie obiektów zabytkowych oraz walorów krajobrazu kulturowego gminy,
- Priorytet II: Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego,
- Priorytet III: Edukacja i szerzenie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym,
- Priorytet IV: Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Wielopole Skrzyńskie.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Priorytet I: Ochrona, opieka i wyeksponowanie obiektów zabytkowych oraz walorów krajobrazu kulturowego gminy	
A Ochrona i opieka nad zabytkami i krajobrazem kulturowym	
Kierunki działań:	Zadania:
I. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na ich remonty, 2. Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na ich odnowę, 3. Aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych, 4. Stworzenie możliwości ulg podatkowych bądź zwolnień z podatku od nieruchomości dla właścicieli remontujących zewnętrzne elementy budynków zabytkowych, 5. Interwencja władz gminy przy rażących naruszeniach prawa budowlanego głównie dotyczących rozbudowy i przebudowy zmieniającej bryłę obiektów lub ich charakterystycznych elementów, 6. Kontrola stanu zachowania i zabezpieczenia obiektów zabytkowych, 7. Okresowa analiza sposobów wykorzystania i udostępniania zabytków.
II. Sprawowanie opieki nad zachowanymi zabytkami i ich otoczeniem.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prowadzenie przez Urząd Gminy bieżących działań mających na celu utrzymanie substancji zabytkowej obiektów wpisanych do rejestru zabytków, będących własnością Gminy Wielopole Skrzyńskie, 2. Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy, 3. Odpowiednie utrzymanie otoczenia zabytków, 4. Wypracowanie metod pozwalających na kontrolę nad umieszczaniem na obiektach zabytkowych nie wpisanych do rejestru tablic szyldów i reklam i dostosowanie ich do kompozycji architektonicznej i charakteru budynku, 5. Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

<p>III. Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Włączanie problemów ochrony zabytków do zadań strategicznych, wynikających z koncepcji i planów rozwoju miasta, 2. Aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi, 3. Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną w planach zagospodarowania przestrzennego (przede wszystkim w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji), 4. Uaktualnienie stref ochrony stanowisk archeologicznych na załącznikach graficznych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, 5. Walka z samowolami budowlanymi., 6. Ochrona panoram oraz przedpoli widokowych poszczególnych obiektów, zespołów bądź układów.
B Wyeksponowanie zabytków i krajobrazu kulturowego	
Kierunki działań:	Zadania:
<p>I. Prezentacja zabytków i określenie ich miejsca w przestrzeni.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opracowanie planu/mapy gminy z oznaczonymi obiektami zabytkowymi w formie tablicy umieszczonej w centralnym punkcie gminy, 2. Oznakowanie obiektów zabytkowych i obiektów mających wartość historyczną tablicami informacyjnymi.
<p>II. Udostępnianie zabytków nieruchomych.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przeprowadzenie spotkań z właścicielami obiektów zabytkowych w celu ustalenia możliwości i zasad ich udostępniania, 2. W miarę możliwości stałe bądź okresowe udostępnianie obiektów zabytkowych dla celów turystycznych i promocyjnych, 3. W miarę możliwości organizowanie imprez lokalnych w obiektach zabytkowych bądź ich otoczeni.
<p>III. Prezentacja zabytków po zmroku.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wykonanie energooszczędnej iluminacji najciekawszych zabytków.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Priorytet II: Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego	
Kierunki działań:	Zadania:
I. Promocja i popularyzacja zabytków nieruchomych.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Publikowanie materiałów reklamowych i turystycznych opisujących istniejące zabytki w gminie, 2. Opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa, 3. Opracowanie informatora o zabytkach i obiektach posiadających wartość historyczną, 4. Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, 5. Popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach.
II. Promocja i popularyzacja spuścizny historycznej i krajobrazu kulturowego.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wprowadzenie do kalendarza imprez kulturalnych przedsięwzięć, związanych z promowaniem walorów historycznych gminy, 2. Wspieranie organizacji i stowarzyszeń w opracowaniu i publikowaniu materiałów dotyczących historii i zabytków gminy, 3. Utworzenie systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego, 4. Dopracowanie szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, samochodowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.
III. Ułatwienie dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aktualizacja i rozszerzenie informacji o obiektach zabytkowych na stronie internetowej Urzędu Miasta, 2. Publikacja artykułów o tematyce historii regionu na internetowej stronie miasta po uprzednim uzyskaniu zgody od autorów.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Priorytet III: Edukacja i szerzenie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	
Kierunki działań:	Zadania:
I. Szerzenie wiedzy - działania informacyjne.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Udostępnianie zainteresowanym posiadanych informacji i dokumentacji historycznej bądź danych bibliograficznych, 2. Wypracowanie możliwości, publikacji krótkich artykułów o tematyce dziedzictwa kulturowego regionu na łamach popularnej regionalnej prasy codziennej.
II. Szerzenie wiedzy- działania promocyjne.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Inicjowanie i organizowanie obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa , 2. Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów (np. z historii regionu) i wystaw (w szczególności fotograficznych i malarskich), 3. Opracowanie cyklu szkoleń wraz z materiałem poglądowym skierowanego do mieszkańców i właścicieli obiektów zabytkowych, mających na celu promowanie standardów w zakresie rewaloryzacji i remontowania obiektów zabytkowych oraz możliwości pozyskiwania funduszy na ten cel, 4. Ustanowienie i przyznawanie nagrody za osiągnięcia w dziedzinie rozpowszechniania i ochrony kultury materialnej gminy (w tym projektów maturalnych i prac magisterskich i dyplomowych).
III. Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Informowanie młodzieży szkolnej o zasobach krajobrazu kulturowego miasta, 2. Włączenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach, 3. Zorganizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek po najciekawszych i najważniejszych miejscach w Gminie oraz przedstawienie dzieciom i młodzieży jak największej liczby obiektów zabytkowych, 4. Organizowanie szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Priorytet IV: Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego	
Kierunki działania:	Zadania:
I. Monitoring zasobów, systematyczna aktualizacja i uzupełnianie gminnej ewidencji zabytków.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozpoznawanie i wprowadzenie do ewidencji zmian powstałych w wyniku rozbiórek, 2. Uzupełnienie kart adresowych zabytków w gminnej ewidencji o uzyskane dane na temat remontów i przebudów, 3. Wystąpienie do wojewódzkiego konserwatora zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków cennych obiektów wyłonionych w oparciu o debatę władz gminy z WUOZ, 4. Aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i zmiany Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego 5. wykreślenie obiektów nieistniejących i dodanie zabytków wpisanych do gminnej ewidencji.
II. Gromadzenie informacji i materiałów o przeszłości gminy.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stworzenie ogólnodostępnego kanału zbierania informacji o zabytkach znajdujących się w rękach prywatnych , 2. Gromadzenie materiałów archiwalnych (tj.: starych zdjęć, map itp.) ilustrujących dawny obraz przestrzeni gminy.
III. Rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Finansowanie wykonania kart ewidencyjnych zabytków nieruchomych dla obiektów zagrożonych, 2. Prowadzenie, wspieranie i w miarę możliwości finansowanie działań dokumentujących dziedzictwo kulturowe miasta (m.in.: badania archeologiczne, historyczne i archiwalne).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Wprowadzenie w życie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami wymaga zaangażowania władz gmin oraz pracowników samorządowych odpowiedzialnych za sprawy związane z ochroną i opieką nad zabytkami. Efektywnym rozwiązaniem jest powoływanie przy wójcie, zespołu, którego członkowie byłiby konsultantami w trakcie realizacji założeń Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

Optymalny skład zespołu powinien zostać stworzony w oparciu o osoby:

1. doświadczone w pozyskiwaniu środków z różnego rodzaju funduszy,
2. mające styczność z kulturą i edukacją zwłaszcza w kręgach młodzieży,
3. posiadające wiedzę z dziedziny historii regionu i architektury,
4. osoby doświadczone w dziedzinie ochrony i opieki nad zabytkami,
5. posiadające realną wiedzę o mieszkańcach gminy i łatwość nawiązywania kontaktów w celach służących aktualizacji GEZ i wdrażaniu GPOnZ głównie wśród właścicieli prywatnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem powołującym Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest samorząd gminny. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań podjętych przez struktury gminy oraz (pośrednio) poprzez współpracę z podmiotami władającymi obiektami zabytkowymi. W kwestiach edukacyjnych i promocyjnych kluczową rolę będą odgrywać także mieszkańcy bezpośrednio nie związani z zabytkami i dziedzictwem kulturowym.

W odniesieniu do lokalnej społeczności pielęgnowanie tradycji zawartej w zabytkach ma ścisły związek z kształtowaniem poczucia własnej wartości. W odniesieniu do podmiotów gospodarczych dobra kultury jakimi są zabytki mają potencjalnie dużą wartość marketingową.

Zakłada się, że w realizacji powyżej zredagowanego gminnego programu opieki nad zabytkami wykorzystane zostaną instrumenty prawne, finansowe i społeczne.

- Instrumenty finansowe:
 - ✓ Dotacje,
 - ✓ Subwencje,
 - ✓ Dofinansowania,
 - ✓ Nagrody,
 - ✓ Zachęty finansowe dla właścicieli obiektów zabytkowych,
 - ✓ Korzystanie z funduszy Unii Europejskiej.
- Instrumenty prawne:
 - ✓ Programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
 - ✓ Dokumenty wydawane przez Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
 - ✓ Uchwały właściwych terytorialnie samorządów odnoszące się do zagadnień regulujących kształtowanie przestrzeni,
 - ✓ Uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zawierających ustalenia dotyczące ochrony obiektów zabytkowych,
 - ✓ Wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków najcenniejszych obiektów.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

- Instrumenty społeczne:
 - ✓ Edukacja kulturowa,
 - ✓ Informacja,
 - ✓ Współpraca,
 - ✓ Współdziałanie z organizacjami społecznymi,
 - ✓ Działania służące tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
- Koordinacja:
 - ✓ Strategie rozwoju miasta,
 - ✓ Plany rozwoju lokalnego,
 - ✓ Programy prac konserwatorskich,
 - ✓ Programy ochrony środowiska,
 - ✓ Studia i analizy, koncepcje zrównoważonego rozwoju,
 - ✓ Plany rewitalizacji,
 - ✓ Współpraca z ośrodkami naukowymi.
- Instrumenty kontrolne:
 - ✓ Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków,
 - ✓ Monitorowanie stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

9. Zasady oceny realizacji programu

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o opiece nad zabytkami i ochronie zabytków (Dz. U. z 2014 r. Nr 1446 z póź. zm.) nakłada na burmistrza obowiązek sporządzania sprawozdań z realizacji programu co 2 lata. Sprawozdanie jest następnie przedkładane Radzie Miasta. Winno zawierać informację o zmianach zachodzących w Gminnej Ewidencji Zabytków i Rejestrze Zabytków; ponadto dane o podejmowanych działaniach na rzecz opieki nad zabytkami a także o postulatach mieszkańców i właścicieli obiektów dotyczących ochrony obiektów zabytkowych i dziedzictwa kulturowego.

Proponowane wskaźniki:

- ✓ liczba działań, projektów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego,
- ✓ liczba obiektów poddanych pracom rewaloryzacyjnym, konserwatorskim,
- ✓ liczba działań, projektów związanych z edukacją kulturową,
- ✓ liczba działań, projektów związanych z promocją obiektów zabytkowych,
- ✓ liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego),
- ✓ liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych,
- ✓ liczba utworzonych / zmodernizowanych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych,
- ✓ liczba wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników),
- ✓ liczba utworzonych / zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej,
- ✓ zmiany ilości obiektów zabytkowych (rozbiórki, renowacje, kolejne wpisy do GEZ),
- ✓ poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- ✓ poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- ✓ zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady zawarte w Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane m. in. z następujących źródeł:

- ✓ Dotacje na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych udzielane przez Ministra Właściwego ds. Kultury,
- ✓ Programy Operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- ✓ Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- ✓ Dotacje na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych udzielane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- ✓ Dotacje wojewódzkie,
- ✓ Dotacje powiatowe,
- ✓ Dotacje gminne,
- ✓ Dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji – Fundusz Kościelny,
- ✓ Fundusz Samorządowy Województwa Podkarpackiego,
- ✓ Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (2014-2020),
- ✓ Środki Unii Europejskiej.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wielopole Skrzyńskie na lata 2017-2020

Arkadia Firma Archeologiczna

Arkadia
Katarzyna Anna Oleszek
ul. Sympatyczna 18/29
35-314 Rzeszów
NIP: 948-231-01-80
tel.: 662 152 589
www.archeologia-arkadia.pl

OFERTA

nadzory i badania archeologiczne

poprzedzające inwestycje, ratownicze, rozpoznawcze i weryfikacyjne

dokumentacja zabytków ruchomych i nieruchomych

opracowania wyników badań

gminne programy ochrony zabytków

www.archeologia-arkadia.pl

